

Çeviri

Mikro Tarih ve Onun Hakkında Bildiğim Birkaç Şey*

Carlo Ginzburg

Çeviri: İlker Külbilge**

orcid/0000-0002-3891-7477

1. *Mikro tarih* terimini sanırım ilk kez 1977 veya 1978’de Giovanni Levi’den duydum ve daha önce işitilmemiş olan bu ifadeyi, tam olarak ne anlama geldiğini sormadan benimsedim; sanırım *micro-* önekinin önerdiği küçültülmüş ölçeğe ilişkin referans ile kendim uğraşmak istiyordum. İlk sohbetlerimizde *mikro tarihten* sanki doldurulmayı bekleyen boş bir kutuya yapıştırılacak bir etiketmiş gibi söz ettiğimizi de çok iyi hatırlıyorum.¹

Bir süre sonra Giovanni Levi, Simona Cerutti ve ben Torino’daki Einaudi Yayınevi tarafından basılan ve adı tam olarak “Mikro Tarih” olan bir seri üzerinde çalışmaya başladık. Bu seriden hem İtalyan hem yabancı yazarlara ait yirmi küsur cilt kitap çıktı; basılan İtalyanca eserlerden birkaçı başka dillere de çevrilmiştir. Bugünlerde bazı mahfillerde İtalyan mikro tarih okulundan söz edilmektedir. Ben ise kısa süre önce, terminolojiye ilişkin geriye dönük yaptığım küçük bir araştırma sayesinde,

* “Microhistory: Two or Three Things That I Know about It”, trans. John Tedeschi, Anne C. Tedeschi, *Critical Inquiry*, 20, Autumn 1993, ss. 10-35. Bu sayfaları yazarken kendisiyle epey faydalı müzakerelerde bulunduğum Patrick Frideson’a teşekkür etmeliyim. Perry Anderson, nihai halini almadan önce bu sayfaları okuyup eleştirdi; ona olan borcum bir kez daha çok büyüktür.

** Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü’nde Okutman. Makalenin tercümesine yardım eden Üstadım Dr. Mustafa Özbaş’a ve Türkan Dadoğlu’na, tercümeyle baştan sonra kontrol edip hatalarımı düzeltme inceliğini ve sabrını gösteren Dr. Özge Aslanmirza’ya, bazı İtalyanca ifadeleri çeviren Prof. Dr. Mikail Acıpınar’a, makalenin Katalanca aslındaki bir cümleyi çeviren Dr. Öğr. Üyesi Emrah Naki’ye ve tercümenin Türkçesini tashih eden Dr. Öğr. Üyesi Gürol Pehlivan’a hassaten teşekkür ederim.

¹ Levi; Giulio Einaudi ve benimle bu seriler hakkında ilk kez 1974, 1975 veya 1976’da konuştuğunu hatırlıyor fakat hafızası onu yanıltıyor, bk., “II piccolo, il grande, il piccolo: Intervista a Giovanni Levi”, *Meridiana*, 229, Sept. 1990, ss. 211-234.

bizim çağrışımlardan ari olduğunu düşündüğümüz bu terimin başkaları tarafından zaten kullanılmış olduğunu keşfettim.²

2. Bildiğim kadarıyla mikro tarih terimini kendi kendini tanımlayan bir ıstılah olarak 1959'da bulup ortaya atan ilk kişi Amerikalı akademisyen George R. Stewart'tır. 1895-1980 yılları arasında yaşayan ve Berkeley'deki Kaliforniya Üniversitesi'nde uzun yıllar profesörlük yapan Stewart sıradışı bir şahsiyet olsa gerek. Bu liberal hezarfenin çok geniş bibliyografyası, (okumadığım) muhtelif romanlarına ek olarak, çağını aşan bir ekoloji manifestosunu, evrensel tarihin insan türünün bir otobiyografisi biçiminde yazılmış bir özetini ve Stewart ile Ernst Kantorowicz'in de dahil olduğu bazı profesörlerin McCarthy döneminde Kaliforniya Üniversitesi tarafından uygulanan sadakat yemine direnişlerinin diğer akademisyenlerle birlikte kaleme alınmış bir vakayinamesini kapsamaktadır.³ Stewart'ın en iyi bilinen kitapları *Names on the Land* ve *American Place-Names* olup, Birleşik Devletler'in toponomisine hasredilmişlerdir.⁴ Bir konferansında, Horatian tarzında yazılmış bir şiirde zikredilen yer isimlerini çıkış noktası olarak, bir edebiyat metnini yorumlamak için öncelikle metnin içerdiği -mekanlar, bitki örtüsü ve meteorolojik koşullar gibi- arka plan referanslarının deşifre edilmesinin gerekli olduğunu iddia etmiştir.⁵ Stewart'ın mikroskopik detaylara yönelik tutkusu beni burada ilgilendiren kitabına da ilham vermiştir: *Pickett's Charge: A Microhistory of the Final Charge at Gettysburg, July 3, 1863*. Stewart bu kitapta, Amerikan Sivil Savaşı'nın sonucu üzerinde önemli rol oynayan Gettysburg Muharebesi'nin son yani üçüncü gününü üç yüz sayfa boyunca en ince ayrıntısına kadar analiz eder. Kitabın başlığı ise yalnızca yirmi dakika süren bir olaya referansta bulunuyor; bu olay, Tümgeneral George Edward Pickett komutasındaki bir Konfederasyon taburunun öncülük ettiği umutsuz ve başarısız saldırıdır. Anlatı on beş saatlik dar bir zaman dilimi içinde gelişiyor. Metne eşlik eden haritalar ve şemalar "Yoğun topçu ateşi (1.10-2.55, Öğleden sonra.)" benzeri başlıklarla betimlenmektedir. Gettysburg Muharebesi'nin sonucu bir ağaç kümesi ile bir taş duvar arasında ve birkaç dakika içinde belli olmuştu.⁶ Stewart, bu zaman ve mekan açısından dar olan alanda, hem "doruk noktasının doruk noktası, tarihimizin dönüm anı" olarak hem evrensel tarihin bir parçası olarak tanımladığı şeyi neredeyse takıntı boyutundaki ayrıntılarla analiz eder. Stewart'a göre eğer

² Bu soruşturmayı, UCLA Kütüphanesi'ndeki bilgisayarlı kataloğa dayanan ORION programı mümkün kıldı.

³ Bk., George R. Stewart, *Not So Rich as You Think*, Boston, 1968; *Man: An Autobiography*, New York, 1946; *The Year of the Oath: The Fight for Academic Freedom at the University of California* (1952), Berkeley, 1971. Bu son künyede ismi verilmeyen fakat kolayca fark edilen Kantorowicz şöyle bir görünüp kayboluyor. Şununla mukayese edin; Ernst Kantorowicz, *The Fundamental Issue: Documents and Marginal Notes on the University of California Loyalty Oath*, San Francisco, 1950: "Bu kitap "The Year of the Oath"ın tarihi olarak tasarlanmamıştır. Bu konu Profesör George R. Stewart tarafından takdire şayan bir şekilde ele alınmıştır.", s. 1.

⁴ Bk., Stewart, *Names on the Land*, 1945; New York, 1967; *American Place-Names*, New York, 1970. Ayrıca bk., Madison S. Beeler, "George R. Stewart, Toponymist", *Names*, 24, June 1976, ss. 77-85; Joseph M. Backus, "Interview: George R. Stewart on Names of His Characters", *Names*, 9, Mar. 1961, ss. 53-57; John Caldwell, *George R. Stewart*, Boise, Idaho, 1981.

⁵ Bk., Stewart, "The Regional Approach to Literature", *College English*, 9 (Apr. 1948), ss. 370-375.

⁶ Stewart, *Pickett's Charge: A Microhistory of the Final Attack at Gettysburg, July 3, 1863*, Boston, 1959, s. viii.

Tümgeneral George Edward Pickett'in başarısız taarruzu bilakis başarılı olsaydı, Gettysburg Muharebesi farklı şekilde sonuçlanabilirdi ve dolayısıyla "iki rakip cumhuriyetin varlığı, Birleşik Devletler'in iki dünya savaşının dengesini değiştirmesine ve küresel bir güç olmasına muhtemelen engel olurdu".⁷ Stewart'ın mikro tarih tarzı, Kleopatra'nın burnu hakkındaki düşünceyle aynı akıbete uğrayabilirdi.*

3. Meksikalı bir akademisyen olan Luis Gonzalez *mikro tarih* terimini, Stewart'tan bağımsız bir şekilde ve birkaç yıl sonra, bir monografinin alt başlığına ekledi. Mezkur monografi, küçük ve "unutulmuş" bir köyün dört yüz yıllık bir süre zarfında deneyimlediği dönüşümleri inceliyor. Fakat çalışmaya konu olan mekanın sahip olduğu boyutların çok küçük olması, mezkur boyutların sembolik nitelikleri tarafından telafi ediliyor. Gonzales'in, incelediği San Jose de Gracia'da doğmuş ve yaşamış olması dışında, incelemek için diğer binlerce köy arasından doğup büyüdüğü köyü tercih etmesini haklı çıkararak temel sebep de zaten budur, yani köyün küçük boyutlarının taşıdığı sembolik nitelikler. Burada mikro tarih, Gonzalez'in Paul Leuilliot'tan alıntı yaparken vurguladığı üzere, kantitatif bir perspektiften ziyade nitelden hareketle yazılan yerel tarih ile eşanlamlıdır.⁸ *Pueblo en vilo: Microhistoria de San Jose de Gracia*'nın elde ettiği başarı (ki eser yeniden basıldı ve Fransızcaya tercüme edildi), müellifini eserin metodolojisi hakkında teori üretmeye ikna etti.⁹ Gonzalez mikro tarihi, menkıbevi ve gözden düşmüş *petite histoire*'den tefrik etti ve bu tarih yazımı tarzının İngiltere, Fransa ve Birleşik Amerika'da "yerel tarih" denen ve Nietzsche'nin "antika ve arkeolojik tarih" olarak tanımlamış olduğu tarih yazımı tarzı ile benzerliğini vurguladı. Son olarak, mikro tarih terimine yönelik itirazları savuşturmak için mikro tarih yerine iki alternatif terim önerdi: bunlardan biri annelerin aile ve köy yörüngesinde dönen o küçük, zayıf, kadınsı ve duygusal dünyasını çağrıştırmaya uygun "anaerik tarih"; diğeri ise Taoist bir terimden mülhem olup "kadınsı, muhafazakar, dünyevi, tatlı, belirsiz ve acı dolu" her şeyi hatırlatan "yin tarih"iydi.¹⁰

4. Gonzalez *mikro tarih* teriminin asli isim babasının kendisi olduğunu iddia ederken bile, bu terimin aslında Braudel'in, Georges Gurvitch tarafından (1958-1960 yılları arasında) yayıma hazırlanan *Traite de Sociologie*'ye yaptığı katkıda zaten yer aldığını, fakat o tarihlerde terimin "anlamının somut olarak

⁷ a.g.e., s. ix.

* Müellif burada Blaise Pascal'ın Kleopatra ile ilgili argümanına gönderme yapıyor (çev notu).

⁸ Bk., Luis Gonzalez, *Pueblo en vilo: Microhistoria de San Jose de Gracia*, Guanajuato, Mexico, 1968: "La pequenez, pero la pequenez ti'pica", s. 2. Leuilliot'a yapılan referans sayfa 16'dadır.

⁹ Bk., Gonzalez, "El arte de la microhistoria", *Invitation a la microhistoria*, Mexico City, 1973, ss. 8-53; a.g.y., "Teoria de la microhistoria", *Nueva invitation a la microhistoria*, Mexico City, 1982, ss. 31-46. Gonzales'in eserinin bu yıllar boyunca Meksika'da yapılan diğer yayımlardaki fark edilir yankısı için bk., Luis Aboites, *La revolution mexicana en Espita, 1910-1940: Microhistoria de la formation del Estado de la revolution*, Tlalpan, 1982.

¹⁰ Gonzalez, "El arte de la microhistoria", s. 12, 14.

bilinmediğini” hatırlatmıştır.¹¹ Esasında Braudel açısından *mikro tarih* kesin fakat olumsuz bir çağrışıma sahipti. Braudel’e göre mikro tarih “olaylar tarihi” [*histoire événementielle*] ile, yani orkestra şeflerini andıran başkahramanların belirlediği “sözde dünya tarihi”ni dikkate alan “geleneksel tarih” ile eşanlamlıydı.¹² Braudel, kısa ve sarsıcı zaman sınırları dahilinde hareket eden bu geleneksel tarihin mikro sosyoloji veya ekonometri kadar çekici olmadığını düşünmüştü.

Braudel, siyasi tarih ile özdeşleştirdiği *histoire événementielle*’e yönelik düşmanlığını 1949 tarihli *Méditerranée*’sinin yayımlanmasından itibaren zaten ilan etmişti. Bundan on yıl sonra aynı hoşnutsuzluğunu sert bir şekilde bir kere daha gösteriyordu. Fakat kendi otoritesi sayesinde birçok insan için artık kabul edilmiş bir gerçeğe dönüşen şeyi yinelemekle yetinemeyecek kadar da zeki ve sabırsızdı. Tam bu noktada, kendisine “eski yanlış anlamalar” gibi gözükten düşünceleri aniden bir kenara bırakarak şöyle yazdı: “Bir vaka (eğer bir olay ya da bir sosyo-drama değilse) mükerreren, düzenli olarak ve pek çok kez görülür ve böyle bir vakanın düzeyinin verimlilikten veya bilimsel değerden tamamen yoksun olup olmadığını söylemenin de kesin bir yolu yoktur. Bu tür vakalar, bu sebepten ötürü daha yakından incelenmelidir.”¹³ Bu önerinin hayata geçirilmesinden önce yirmi beş yılın geçmesi gerekecekti.¹⁴

Braudel tekilliğin akademik olarak kavranması ihtimalini dışladı; ona göre vakalar yani *değişken olgular* belki de sırf mükerrer olarak düşünüldükleri için kabul görebilirlerdi (ki Gonzalez’de bu “mükerrer” sıfatı “tipik” kelimesiyle ifade edilmiştir). Fakat mikro tarih yine de kınanmış bir şekilde kaldı.¹⁵ Açık şekilde *mikro ekonomi* ve *mikro sosyoloji* kelimelerini örnek olarak geliştirilen *mikro tarih* terimi, Raymond Queneau’nun belki de en iyi romanı olan *Les Fleurs bleues*’dan alınan şu pasajın da gösterdiği üzere, teknik bir atmosfere bürünmüş olarak kaldı. Konuşanlar Auge Dükü ile onun papazıdır:

Papaz: “Tam olarak ne bilmek istiyorsunuz?”

¹¹ *a.g.e.*, s. 13.

¹² Fernand Braudel, “Histoire et sociologie”, *Traite de sociologie*, (ed.) Georges Gurvitch, 2 vols., Paris, 1958-1960, I, s. 86, 92; Sarah Matthews tarafından “History and Sociology” başlığı altında tercüme edildi, *On History*, Chicago, 1980, s. 67, 74; Braudel tarafından yeniden yayımlandı, “Histoire et sociologie”, *Ecrits sur l’histoire*, Paris, 1969, ss. 97-122.

¹³ Braudel, “History and Sociology”, ss. 74-75. Bk., Braudel, *Le Méditerranée et le monde méditerranéen e l’époque de Philippe II*, Paris, 1949; Sian Reynolds tarafından şu başlıkla tercüme edildi: *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II*, New York, 1972.

¹⁴ Maria Pie Di Bella, Michel Bee, Raffaella Comaschi, Lucette Valensi ve Michelle Perrot’un katkılarını içeren “Fait divers, Fait d’histoire” başlıklı kısma bakınız, *Annales: Économies, sociétés, civilisations*, 38 (July-Aug. 1983), ss. 821-919. Marc Ferro bu makaleye yazdığı mukaddimede, *değişken olguların* analizleri ile mikro tarih çalışmalarını, benzer ve tersine çevrilmiş olmakla birlikte birbirlerini bütünleyen etkinlikler olarak ve yan yana koyarak mukayese eder (s. 825). Aynı konu hakkında Michelle Perrot ise, Braudel’in yukarıda alıntı yaptığım paragrafına atıfta bulunmuştur (bk., “Fait divers et histoire au XIXe siècle”, s. 917).

¹⁵ Terim bugün hâlâ, mesela Georges Charachidze’in bir imasından da anlaşılacağı üzere, kendini ironik çağrışımlardan kurtaramıyor, *La Memoire indo-europeenne du Causase* (Paris, 1987): “Eğlence olsun diye buna “mikro tarih” demek istemiştım.”, s. 131).

Dük: “Genelde evrensel tarih, özelde ise genel tarih hakkında ne düşündüğünü. Seni dinliyorum.”

Papaz: “Gerçekten yorgunum.”

Dük: “Daha sonra dinlenebilirsin. Söyleyin bana, mesela bu *Basel Konsili* evrensel tarih midir?”

Papaz: “Elbette, o genel olarak evrensel tarihtir.”

Dük: “Peki ya benim küçük topum?”

Papaz: “Bilhassa genel tarih.”

Dük: “Peki, kızlarımın evlilikleri?”

Papaz: “Pek de “olaylar tarihi” sayılmaz. Olsa olsa mikro tarih.”

Dük: “Ne tür bir tarih?” Auge Dükü öfkeleni.

Dük: “Bu ne tür bir şeytani dildir? Bugün günlerden ne? Hamsin Yortusu mu?”

Papaz: “Lütfen beni affedin efendim. Gördüğünüz üzere, yorgunluğun etkileri.”¹⁶

Auge Dükü, tıpkı Queneau'nun 1965'deki çoğu okuyucusu gibi, mikro tarih terimini hiç duymamıştı. Gonzalez'in *Pueblo en vilo: Microhistoria de San Jose de Gracia*'sını Fransızcaya tercüme eden mütercim, bu sebepten ötürü albaşlık ve metinde, Papaz'ın yukarıdaki titiz sınıflandırmasını muhtemelen gözardı ederek ve kasıt içermeyen komik meallerin de eşliğinde, *mikro tarih* yerine *histoire universelle** kelimesini kullanmaktan çekinmedi.¹⁷

5. Microhistory, mikrohistorya ve microhistoire; İtalyan *mikroistoria*'sı bu bağımsız geleneklerin hangisinden türedi? Bizi şu ana kadar meşgul eden son derece terminolojik seviye açısından bakacak olursak cevap belli gibi görünmektedir: Fransız *mikro tarih* geleneğinden türemiştir. Herşeyden önce, *Les Fleurs bleues*'un Italo Calvino tarafından *I fiori blu* başlığı ile 1967'de yapılan mükemmel

¹⁶ “-Que voulez-vous savoir au juste?

-Ce que tu penses de l'histoire universelle en general et de l'histoire generale en particulier. J'ecoute.

-Je suis bien fatigüe, dit le chapelain.

-Tu te reposeras plus tard. Dis-moi, ce Concile de Bale, este de l'histoire universelle?

-Oui-da. De l'histoire universelle en general.

-Et mes petits canons?

-De l'histoire generale en particulier.

-Et le mariage de mes filles?

-A peine de l'histoire evenementielle. De la microhistoire, tout au plus.

-De la quoi? hurle le due d'Auge. Quel diable de langaige est-ce la? Serait-ce aujourd'hui ta Pentecote?

-Veuillez m'excuser, messire. C'est, voyez-vous, la fatigue.” (Raymond Queneau, *Les Fleurs bleues*, Paris, 1965, ss. 84-85. Eğer yanılmıyorsam, Ruggiero Romana tarafından bu pasajla ilgili olarak alıntılanan Braudelyan metinler *olaylar tarihi* ile ilgilidir, *mikro tarih* ile değil, “Un Modele pour l'histoire”, *Raymond Queneau*, (ed.) Andree Bergens, Paris, 1975, s. 288.

* *Evrensel tarih* (çev. notu).

¹⁷ Bk., Gonzalez, *Les Barriers de la solitude: Histoire universelle de San Jose de Gracia, village mexicain*, trans Anny Meyer, Paris 1977.

tercümesini, ikinci olarak da, mikro tarih kelimesinin İtalyanca'da bildiğim kadarıyla özerk bir şekilde ilk kez görüldüğü Primo Levi'deki bir pasajı düşünüyorum.¹⁸ Kelime, *The Periodic Table*'ın** sona erdiği "Carbon" bölümünün başında yer alıyor: "Okuyucu bu noktada bunun bir kimya tezi olmadığını anlamış olmalı: ben bunu söylemeye cüret edemem –"Sesim cılızdır, hatta biraz da dinsiz". Her yazı parçasının, hatta insan elinden çıkan her çalışmanın otobiyografik olduğu tarafgir ve sembolik sınırlar müstesna, bu eser bir biyografi de değildir, fakat bir biçimde bir tarihtir. Bu bir mikro tarihtir, ya da öyle olmak isterdi; bir mesleğin ve onun başarısızlıklarının, zaferlerinin ve acılarının tarihidir; mesela herkesin, mesleki hayatının arkını tamamlamaya yaklaştığını ve mesleki ustalığının da yerinde saymaya başladığını hissettiği anda söylemek isteyeceği türden bir tarihtir."¹⁹

Bu dingin ve melankolik kelimelerde yazarın on iki yıl sonra canına kıyacağını düşündüren hiçbir işaret yok. *Mikro tarih* teriminin önerdiği "ölçeği küçültme" mefhumu hem varoluşun sınırlarıyla hem Primo Levi'nin yukarıdaki pasajına da egemen olan insanın kendi kapasitesine ilişkin duyguyla uyumludur. Primo Levi bu terim ile, Queneau'nun orijinal metni ile mukayese etmek zorunda kaldığı Calvino'nun Queneau'dan yaptığı İtalyanca çeviride büyük ihtimalle karşılaştı. Levi'yi Calvino'ya bağlayan yakın ilişki göz önüne alındığında, *Les Fleurs bleues*'un çevirisi hakkındaki bu kanaatim kesin gibi gözüküyor; dahası *The Periodic Table*'daki "Carbon" bölümünün son sayfası Calvino'nun *Il barone rampante*'sinin son sayfasını adeta kopyalıyor.²⁰ Calvino ile Primo Levi arasında Queneau üzerinden gerçekleşen yeni buluşma ise, Queneau'nun *Petite cosmogonic portative* isimli eserinin İtalyanca çevirisi sayesinde gerçekleşmişti.²¹

¹⁸ *Grande dizionario della lingua italiana*'da microhistoria maddesiyle ilgili olarak Primo Levi'nin bu pasajına referans yapılıyor (kelime sözlükte "ödünçleme" olarak tanımlanmıştır). Bunu takip eden "özellikle kısa ve muhtasar tarih, özet ve öz anlatım" şeklindeki tanım kesinlikle tatmin edici değildir, (ed.) Salvatore Battaglia, c. 10, s. 365.

** Primo Levi tarafından 1975'de yayınlanan kısa öykü derlemesi. Eser yirmi bir bölümden oluşmaktadır. Her bir bölüme bir kimya elementinin adı verilmiştir ve her hikaye, adını aldığı element ile bir şekilde ilgilidir. Levi'nin (1917-1987) asıl mesleği kimyagerlikti ve kimyagerliğe yazarlık ile birlikte, ölümünden on sene öncesine kadar da devam etmişti (çev. notu).

¹⁹ Primo Levi, *The Periodic Table*, trans. Raymond Rosenthal, 1975; New York, 1984, s. 224 [*Periyodik Tablo, Hayatta Kalma Öyküleri*, çev. Feza Özemre, Kırmızı Kedi Yayınevi, Ankara 2014; Ginzburg'un burada bu eserden yaptığı alıntı, Özemre'nin İtalyancadan yaptığı çeviri de dikkate alınarak tercüme edilmiştir, çev. notu].

²⁰ Bk., Italo Calvino, *Il barone rampante*, Milan, 1985. Bu benzerlik, Levi'nin eserine mukaddime yazan Cesare Cases'in de gözünden kaçmamıştı, *Opere*, 3 cilt, Turin 1987-1990, c. 1, s. XVII. Calvino'nun, çaylak bir yazar olarak, Levi hakkındaki düşüncesi için bk., Calvino, *I libri degli altri: Lettere, 1947-1981*, (ed.) Giovanni Tesio, Turin, 1991, ss. 382-383; *Il sistema periodica*'nın revizyonu hakkında yazılmış (çok farklı bir tona sahip olan) mektup için bk., s. 606. Ayrıca bkz, Severino Cesari, *Colloquio con Giulio Einaudi*, Rome, 1991, s. 173.

²¹ Bk., Raymond Queneau, *Piccola cosmogonia portatile*, trans. Sergio Solmi, Turin, 1982. Bu çeviri Calvino'nun şu yazısını da içeriyor, "Piccola guida alia *Piccola cosmogonia*", s. 162. Ayrıca bk., Levi, *L'altrui mestiere*, Turin, 1985, ss. 150-154 (eser Raymond Rosenthal tarafından *Other People's Trades* başlığı altında tercüme edildi, New York, 1989); ve Carlo Carena'nın Cesari hakkındaki açıklaması, *Colloquio con Giulio Einaudi*, Rome, 1991, s. 172.

Mikro tarih teriminin *The Periodic Table*'da görünmesinden kısa süre sonra, sık sık olduğu üzere, mezkur ıstılah orijinalindeki olumsuz tonlamayı kaybederek tarihsel kullanıma girdi. Primo Levi'nin uzaktan kuzeni olan Giovanni Levi, hiç şüphesiz bu takdim tehirin arkasındaki kişiydi.²² *Mikro tarih* terimi, bu yıllarda Edoarda Grendi tarafından mikro tarih ile aşağı yukarı aynı anlamda kullanılan *mikro analiz* tabirinin yerini hızlı bir şekilde aldı.²³

6. Yine de terimin ihtiva ettiği anlamın açıklanması icap ediyor; çünkü bir ıstılahın tarihi, açıktır ki, onun muhtemel kullanımlarını sadece kısmen belirler. Richard Cobb'un 1976'da Raymond Queneau'ya hasrettiği Zaharoff konferansı bunu dolaylı şekilde kanıtlamaktadır; bu konferans, şu ana kadar tartışılmış eğilimlerin hiçbirine uymayan bir tür tarih yazımı manifestosudur. Cobb konferansına; Queneau'nun, romanlarındaki çekingen, gösterişsiz ve taşralı simalara karşı duyduğu ironik sempatiyi ele alarak başladı. Olaylar hakkındaki haberleri, ilgi çekici tek tür olan politik olaylar ile dengelemek için, taşralı simaların kelimelerini kendine mal eden Cobb, sözlerini Zasio'nun* Napolyon'a ettiği renkli küfrü kendi sloganı olarak benimseyerek tamamladı.²⁴ Bu konferans aslında, mehabetli ve muktedir aktörlere odaklanan tarih yazımına karşı minör tarih yazımının tebcilidir (ki Cobb *mikro tarih* terimini kullanmaz). Cobb'un Queneau hakkındaki mezkur yorumunun naifliği ise ortadadır; çünkü Queneau, romanlarındaki karakterlerle herhangi bir şekilde özdeşleşmez. Queneau'nun Le Havre'in* taşra hayatına karşı duyduğu sevgi, onun şahsında, en beklenmedik bilgileri edinmek için her konuya ilgi duyan ansiklopedik bir tutku ile birlikte var oldu. Queneau'nun *değişken olgular* hakkındaki alaycı merakı ise, onu tarih yazımının modern bilim öncesi dönemi yansıtan karakteri için kesin bir çözüm teklif etmekten alıkoymadı ve Queneau insan davranışlarının düzensiz seyrini tahdit etmek için dakik bir matematiksel model oluşturdu.²⁵ Ancak ne *Une Histoire modele*'in yazarı olan Queneau ne de Alexandre Kojeve'in *Hegel'in Fenomenolojisi* üzerine verdiği derslerin dinleyicileri ve bilahare bu dersleri yayımlayan editör, Cobb'un Queneau'yu resmettiği ve çarpıtma noktasına kadar varan bu basitleştirilmiş portrede görünürler. Queneau'nun bütün eserlerinde mevcut olan, anlatıcının samimi bakışının sıcaklığı

²² Her halükarda, bu gayr-i ihtiyari bir yankıydı: Giovanni Levi, "Mikro tarih" nereden türemiştir?" sorusuna, (29 Aralık 1991'deki özel görüşmede), "Bildiğim tek şey, bu ifadenin Queneau tarafından kullanıldığıdır" cevabını vermişti. Yukarıda alıntılanan Queneau'nun pasajının son kısmı Raul Merzario tarafından epigraf olarak kullanılmıştır, bk., *Il paese stretto: Strategic matrimoniali nella diocesi di Como secoli XVI-XVIII*, Turin, 1981. Bu eser, Mikro tarih başlığını taşıyan Einaudi serisinden basılan ilk kitaplarından biridir.

²³ Bk., Edoardo Grendi, "Micro-analisi e storia sociale", *Quaderni storici*, 35 (Aug. 1977), ss. 500-520.

* Raymond Queneau'un 1959'da yayımlanan *Zazie Metroda* isimli romanındaki başkarakterin adı (çev. notu).

²⁴ Richard Cobb, *Raymond Queneau*, Oxford, 1976.

* Fransa'nın kuzeybatısında, Sen Nehri'nin oluşturduğu halicin sağ yakasında bulunan kent. Raymond Queneau da bu şehirde doğup büyümüştür (çev. notu).

²⁵ Bk., Raymond Queneau, *Une Histoire modele*, 1942; Paris, 1966; "Lectures pour un front", *Front national*, 5 Jan. 1945; bu yazı şurada yeniden basıldı, *Batons, chiffres et lettres*, 1950; Paris, 1965, ss. 170-172.

ile bilim adamının objektif gözleminin soğukluğu arasındaki o gerilim, Cobb'un Queneau'yu resmettiği portrede tamamen kayıptır.²⁶

Bu belki de o kadar garip değildir. Çünkü Cobb teorik sorulara hâkim olduğunu iddia eden bir ampiristtir; ve sonuçta onun, kendi tarih anlayışını desteklemek için Queneau'yu kullanması da sadece bir bahanedir.²⁷ Fakat minör bir tarih yazımı önerisi, bariz ton farkının yanı sıra, Gonzalez'in de ana hatlarıyla belirttiği üzere, *storia patria* ile *storia matria* arasındaki zıtlığı akla getirmektedir. Hiç şüphesiz, Cobb'un *petite histoire*'si tahmin ve tekrar edilemeyen değişken olgulara odaklanırken, Gonzalez'in mikro tarihi ise tipik fenomenlere ağırlık verir. Ancak her iki durumda da, sınırlandırılmış ve yakın plan bir perspektifin seçilmiş olması, 1950'lerin ortaları ile 1970'lerin ortaları arasında, uluslararası tarih yazımı sahnesine özellikle de Fernand Braudel'in ve Annales Okulu'na mensup tarihçilerin aktiviteleri sayesinde hâkim olan makroskobik ve kantitatif modele karşı oluşmuş hoşnutsuzluğu göstermektedir (bu hoşnutsuzluk kendini Cobb'da aşık ve saldırgan, Gonzalez'de ise zarif ve neredeyse fark edilemez bir şekilde ortaya koymaktadır).²⁸

7. Mikro tarihçi İtalyan akademisyenlerin nispeten heterojen olan grubuna mensup hiç kimse, mikro tarihle ilgili düşüncelerini George Stewart'ın yakın plan "vakalar tarihi"nde, Gonzalez'in yerel tarihinde veya Richard Cobb'un *petite histoire*'sinde fark edemezdi. Bununla birlikte, (başta teorik hedefleri olmak üzere) çok farklı bir anlayışa sahip olan İtalyan mikro tarih okulunun bile, biraz evvel sözü edilen makroskobik ve kantitatif tarihsel metodun karşıtı olarak doğduğu inkar edilemez. *Annales* ekolünün öncülük ettiği bu metot, 1970'lerin ortalarında ve tabii ki Braudel'in de desteğiyle, işlevsel-yapısal yaklaşımın zirvesi ve Herodot ile başlayıp iki bin yıldan daha uzun süren "tarih yazımı" tarihinde meydana gelmiş en mükemmel üçüncü tarihsel paradigma olarak sunuldu.²⁹ Fakat bundan bir kaç sene evvel, Braudel'i onurlandıran *Melanges*'in 1973'te yayımlanmasının, doğası gereği

²⁶ Bunun yerine, Italo Calvino'nun Raymond Queneau için yazdığı iyi bir giriş için bk., *Segni, cifre e lettere e altri saggi*, Turin, 1981, özellikle ss. xix-xx (bu yayın, aynı eserin Fransızca edisyonundan daha farklı ve daha geniş bir derlemedir).

²⁷ Bk., Cobb, *A Sense of Place*, London, 1975; bu konu hakkında bk., Grendi, "Lo storico e la didattica incosciente (Replca a una discussione)", *Quaderni storici*, 46 (Apr. 1981), ss. 338-346.

²⁸ Bilimsel tarih yazımının iddialarına karşı duyulan sabırsızlık Gonzalez tarafından yapılan bir çalışmada daha açık bir şekilde görülüyor. Makalenin bizzat başlığı, adeta Nietzsche'nin *Zamana Aykırı Düşünceler* dörtlümesinin ikinci kitabını hatırlatıyor. Bk., Gonzalez, "De la multiple utilizacion de la historia", *Historia Ipava quel*, (ed.) Carlos Pereyra, 1980; Mexico, 1990, ss. 55-74 [Nietzsche'nin *Zamana Aykırı Düşünceler* dörtlümesinin ikinci kitabının adı "Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine" başlığını taşıyor. Gonzalez'in burada künyesi verilen makalesinin Türkçesi ise şöyle: "Tarihin Çok Yönlü Kullanımı Üzerine", çev. notu].

²⁹ Bk., Traian Stoianovich, *French Historical Method: The "Annales" Paradigm*, Ithaca, New York 1976. Bu eserde, önceki iki paradigma sırasıyla "tipik örnek" ve "gelişimsel" olarak isimlendirilir (s. 25). "Büyük Marksist ve fonksiyonalist sistemler" in krizine bir cevap olarak Mikro tarih hakkında bk., Giovanni Levi, "On Microhistory", *New Perspectives on Historical Writing*, (ed.) Peter Burke, University Park, Pa., 1991, ss. 93-113, özellikle ss. 93-94 [*Tarih Yazıcılığında Yeni Bakış Açılımları*, çev. Turgay Sivrikaya vd., Işık Yayınları, İst 2020]. Ayrıca bk., Levi, *Inheriting Power: The Story of an Exorcist*, trans. Lydia G. Cochrane, Chicago, 1988.

törenselle olan şatafatlı kutlaması bu paradigmaya dair gizli gerilimleri ve kaygıları tam da bu zafer anında ortaya çıkarmıştı. Bu münasebetle basılan ve biri Pierre Chaunu diğeri ise François Furet ve Jacques Le Goff'a ait olan iki makalenin paralel şekilde okunması, yirmi yıl sonra öğretici görünüyor. Her iki makalede de bir tarih yazımı programı takdim ediliyor ve bu programlar bazı genel tarihsel düşünceler yoluyla gerekçelendiriliyor.³⁰ Chaunu makalesinde, (yalnızca Fransa'ya atıfta bulunarak) sömürgecilik karşıtı savaşların sona ermesinden ve (Amerika ile Avrupa'daki) öğrenci ayaklanmalarından; II. Vatikan'ın ardından ortaya çıkan yolunu şaşırılmış bir Roma Kilisesi'nden; en gelişmiş ülkelerde ortaya çıkmış olup bizi ilgilendiren fikrinden şüphe duyulmasına yol açan bir ekonomik krizden; mütemadiyen, eskatolojik bir idealin sekülerize edilmiş bir dönüşümü şeklinde yorumladığı Aydınlanma'nın ideallerine meydan okunmasından söz ediyor. Furet ise, Le Goff tarafından paylaşıldığını tahmin edebileceğimiz kelimeleri kullanarak, dünya çapındaki dekolonizasyon fenomeninin "19. yüzyılın azametli tarih yazımı"nu "tarihsiz" olan ile yüz yüze getirdiğini ve bu durumun da tarih yazımının Manchester ve Marksist versiyonları bağlamında gerçekleştiğini gözlemlemişti; ona göre Batı uygarlığındaki ilerleme ve değişim eylemsizliğe ve durgunluğa dönüşmüştü. Her iki makalede de ortak olan nokta (Furet ve Le Goff'un zikrettiği ve o tarihlerde moda olan Walt Whitman Rostow örneğinde olduğu üzere) modernizasyon teorilerinin belirgin bir şekilde reddedilmesiydi ve Chaunu'da bu nokta, modernitenin tamamen reddedilmesiyle buluşuyordu. Bu makalelerden türetilen araştırma projeleri büyük bir çeşitlilik gösterdi. Chaunu, "bilinçsiz bir şekilde Batı'nın Avrupası'na dönüştürülen Latin Hıristiyanlığının muazzam devamlılığının Nambikwaralardan* veya Dogonlardan** kesinlikle daha cazip" olduğunu ileri sürerek, *ancien régime*'in geleneksel toplumlarını analiz etmeyi teklif etti ve bu ifade ile, (Claude Levi-Strauss ve Marcel Griaule gibi) çok farklı entelektüel dünyalara mensup olan etnologlar tarafından çalışılmış değişik kıtalardaki halkları da kibirli bir şekilde reddederek aynı kefeye koymuş oldu.³¹ Buna mukabil Furet ve Le Goff, tarih ile etnoloji arasında uzun süredir kopuk olan bağlantıların, genel anlamda hem mukayeseye uygun hem Avrupa merkezli bir

³⁰ Bk., Pierre Chaunu, "Un Nouveau Champ pour l'histoire serielle: Le Quantitatif au troisieme niveau", *Methodologie de l'histoire et des sciences humaines*, vol. 2 of *Melanges en l'honneur de Fernand Braudel*, Toulouse, 1973, ss.105-125; François Furet, Jacques Le Goff, "Histoire et ethnologie", *Methodologie de l'histoire et des sciences humaines*, vol. 2 of *Melanges en l'honneur de Fernand Braudel*, Toulouse, 1973, ss. 227-243; ikinci makale bundan sonra "H" şeklinde kısaltılacaktır [yazarın ya da makaleyi İngilizceye çevirenlerin burada bir hata yaptığı anlaşılıyor. Makalenin bundan sonraki kısmına baktığımızda bu kısaltmaların doğrusunun, birinci makale için "H", ikinci makale içinse "II" şeklinde olduğu görülüyor, çev. notu]. Furet ve Le Goff tarafından kaleme alınan makale, işbirliğini geliştirmek için sırasıyla "L' Histoire et l'Homme sauvage" ve "L' Histoire et l'Homme quotidien" başlıklarını taşıyan iki kısma bölünmüştür. İlk bölümde Furet genel bir resmin ana hatlarını çiziyor; ikinci bölümde ise Le Goff, orta çağ araştırmalarından alınmış örnekleri kullanarak bir araştırma programı öneriyor. Yorumlarımda iki bölüm arasında bir ayırım yapmam bile, tersinin belirtildiği durumlar hariç, yazarların arasında, onların da ifade ettiği üzere, temel bir görüş birliği olduğundan varsayıyorum. Hem Chaunu hem Le Goff hakkında bilgi edinmek için, bu tarihçilerin otoportreleri şuradan okunabilir: "Le Fils de la morte", ve "L'Appetit de l'histoire", (ed.) Pierre Nora, *Essais d'ego-histoire*, Paris, 1987.

* Brezilya'nın Amazon havzasında yaşanan yerli halk (çev. notu).

** Afrika'daki bulunan Batı Mali'de meskun kabile (çev. notu).

³¹ Chaunu, "Un Nouveau Champ pour l'histoire serielle", s. 109. Fransızcada *etnolog* terimi, bu kelimenin sinonimi olan *antropolog* terimine kıyasla çok daha yaygın olarak kullanılır.

yaklaşımın belirgin şekilde reddedilmesini temel alan bir perspektifi benimseyerek yeniden kurulmasını teklif ettiler. Fakat tam bu noktada iki tutum birbirlerine yaklaşmaya başladı; çünkü hem Chaunu hem Furet, “yinelenen niteliklerinin bir işlevi gereği seçilip inşa edilmiş” olan fenomenlerin analizine müstenit bir “dizisel tarih”* amaçlıyorlardı (“H”, s. 231). Le Goff, tekil vakaların reddedilmesi ve “mükerrer veya öngörülen vakalara” odaklanması konusunda etnologlarla aynı fikirdeydi; Le Roy Ladurie’nin, övgü almış olmasına rağmen, Romalıların karnavallarına ilişkin analizinin ise aşıkara şekilde bir istisna olduğu düşünölmüştü. Chaunu; ekonomileri ve toplumları inceledikten sonra, benzer metotları kullanarak, ekonomiler ve toplumlardan sonraki üçüncü seviyeyi oluşturan medeniyetlerle ilgilenmenin vaktinin artık geldiği hususunda ısrar etti; ayrıca Michel Vovelle’in Provans** vasiyetnamelerine ilişkin araştırmasından da, mezkur araştırmanın sonuçlarını güçlü bir şekilde onaylayarak söz etmişti. Le Goff, etnolojinin sıradan insana gösterdiği ilginin “doğal olarak, tarihsel evrimde *en az değişen* unsur olduğu düşünölen zihniyetlerin araştırılmasına yol açtığı”nı vurguladı (“II”, s. 237). Her iki makale de, Braudelyan paradigmanın uygulanabilirlik alanını genişletirken bile, aslında onun geçerliliğini hâlâ korumakta olduğu iddiasını desteklemeye bir son vermişti.

8. Bu “...iken bile”nin önemini değerlendirmek basit bir mesele değildir, çünkü tüm kurumlardaki yenilikler hatta geçmişten kopuşlar, mazideki yaşamışlıklarla tutarlılık içinde bulunan belirli bir sürekliliğin teyiti sayesinde ilerleme kaydeder. Müteakip yıllarda, tam da Braudel’in kitabı (İngilizce de dahil olmak üzere) çok sayıda dile tercüme edilip uzmanlar dünyasının çok ötesine yani umuma ulaşırken, benim kolaylık olsun diye Braudelyan dediğim paradigma ise hızlı bir şekilde gücünü yitirmeye başlıyordu. Bloch ve Febvre tarafından kurulan Fransız tarih yazımı ekolünün Amerikalıların meydan okumasını kabul etmesi ve bilgisayarların kapasitelerini de artık benimsemesi gerektiğini ilan eden Le Roy Ladurie, bunun ardından, iki yüz nüfuslu bir orta çağ köyü hakkında sanatkarane tarzda yürütölmüş bir araştırma olan *Montaillou* başlıklı son derece başarılı eserini yayımladı.³² Hatta Furet bile bu sıralarda kendini, daha önce, tabiatı gereği dizisel tarihe dirençli olduğunu düşünödüğü siyasi tarih ve fikir tarihi konularına adıyordu (bkz. “H”, s. 232). Tâli olduğu düşünölen sorular birdenbire disiplinin orta yerinde beliriyordu ve bunun tersi de gerçekleşiyordu. *Annales*’in (ve dünyadaki diğer dergilerin yarısının) sayfaları Le Goff’un 1973’te önerdiği aile, insan vücudu, cinsiyetler arasındaki ilişkiler, insan grupları, hizipler ve karizma gibi konular

* *Serial History*. “Dizisel tarih” ya da “serializm” olarak adlandırılan tarih metodu. Demografik ve ekonomik süreçlerdeki uzun süreli eğilimlerin eleştirel incelenmesine dayanan bir yöntemdir, Didem Delice, “Annales Okulu ve Rieoeur’un “Anlatı” Bağlamında Annales Okulu Eleştirisi”, *History Studies*, vol. 3/2, 2011, s. 113 (çev. notu).

** Güneydoğu Fransa’nın sabık vilayetlerinden biri (çev. notu).

³² Bk., Emmanuel Le Roy Ladurie, “L’Historien et l’ordinateur” (1968), *Le Territoire de l’historien*, Paris, 1973, s. 14; Bu yazının Ben Reynold ve Sian Reynold tarafından yapılan tercümesi için bk., “The Historian and the Computer”, *The Territory of the Historian*, Chicago, 1979; Le Roy Ladurie, *Montaillou: the Promised Land of Error*, trans. Barbara Bray, New York, 1978.

tarafından işgal edilmişti. Fiyat dalgalanmalarının tarihi hakkındaki çalışmaların sayısı ise bu dönemde sert bir düşüş kaydetti.³³

Fransa'daki entelektüel iklimde meydana gelmiş olup 1945'de başlayan uzun ekonomik gelişim döneminin sona erdiği yıllar ile de anlamlı bir şekilde aynı zamana rastlayan bu değişimi tarif etmek için *nouvelle histoire*'den* söz edilmiştir.³⁴ Bu terim ihtilaftır, fakat fenomenin temel özellikleri belirgindir. Braudel'in marjinal bir önem atfettiği zihniyet tarihi, 1970'ler ve 1980'ler boyunca genellikle "tarihsel antropoloji" adı altında ve giderek artan bir şekilde daha da büyük bir önem kazandı.³⁵ 1973'te Le Goff tarafından vurgulanan ideolojik "belirsizlik", hiç şüphesiz bu başarıya katkıda bulundu.³⁶ Philippe Aries de konuya dair bazı açıklayıcı sözler sarfetmişti ve mesela ilerleme fikri hakkındaki eleştiriler hususunda şunları söylüyordu: "Zaten ilerleme meselesini eleştirme işi, bu konuyu eleştirmeyi bırakan gerici sağdan, sınırları kötü bir şekilde çizilmiş, kaba fakat enerjik bir sola, daha doğrusu bir solculuğa geçti. Ben (ki şimdi söyleyeceğim şey bir hipotezdir) 1960'ların gelişim, ilerleme ve moderniteye ilişkin yeni suskunluğu ile genç tarihçilerin sanayi öncesi toplumlar ve onların zihniyetleri hakkındaki çalışmalara taşıdıkları tutku arasında bir bağlantı olduğuna gerçekten de inanıyorum."³⁷

Aries'in bu sözleri dolaylı olarak otobiyografikti; çünkü kendisi bir delikanlıyken, Maurras'ın takipçisi olmuş ve *Action Française*'in** saflarında faaliyet göstermişti. Aries'in kendini adlandırdığı ifade ile söyleyecek olursak, bu *historien du dimanche*

³³ Bu tarih yazımındaki dönüşüm konusunda, burada ifade edilenden kısmen farklı bir bakış açısı için bk., Jacques Revel, "L'Histoire au ras du sol", Giovanni Levi, *Le Pouvoir au village: Histoire d'un exorciste dans le Piémont du septième siècle*, trans. Monique Aymard, Paris, 1989, ss. i-xxxiii; Bu bakış açısının Revel tarafından daha da geliştirilmiş hali için bk., "Micro-analyse et reconstitution du social", *Ministère de la recherche et de la technologie: Colloque "anthropologie contemporaine et anthropologie historique"*, no. 2, ss. 24-37; bu metin 24-26 Eylül 1992 tarihli Marsilya kolokyumu için hazırlanan aynı başlıklı metindir.

* *Yeni Tarih*. Peter Burke'e göre "Yeni Tarih", geleneksel paradigmaya bilinçli bir tepki olarak ortaya çıkan tarih yapma tarzına verilen isimdir. Burada "geleneksel paradigma"dan kasıt ise, Alman tarihçi Leopold von Ranke'ye (1795-1886) atfen "Rankeci tarih" olarak da tanımlanan tarih yapma tarzıdır. Bk., "Üvertür. Yeni Tarih: Öncesi ve Sonrası", (ed.) Peter Burke, *Tarih Yazıcılığında Yeni Bakış Açıları*, çev. Turgay Sivrikaya vd., İslık Yayınları, İstanbul 2020, s.14 (çev. notu).

³⁴ Bir özet için bk., *La Nouvelle Histoire*, (ed.) Jacques Le Goff, Roger Chartier, Jacques Revel, Paris, 1978. Elimizde artık bu konu hakkında Burke tarafından kaleme alınan bir giriş makalesi de var, "Overture: The New History, Its Past and Its Future", *New Perspectives on Historical Writing*, ss. 1-23.

³⁵ Bk., Georges Duby, *Le Dimanche de Bouvines, 27 juillet 1214*, 1973; Paris, 1985: "Tarih... bilahare ve suistimal edilerek "yeni" olarak adlandırılacaktı (suistimal edilerek diyorum, çünkü seleflerimiz, ortaya atmaktan gurur duyduğumuz soruların çoğunu aslında, pozitivizmin pelerini üzerimize çekilmeden önce ve 19. yüzyılın üçüncü çeyreğinde formüle etmişlerdi bile)".(ss. 7-8). Bu konuya ilişkin Charles Rearick tarafından kaleme alınan son derece öğretici bir kitap için bk., *Beyond Enlightenment: Historians and folklore in Nineteenth-Century France*, Bloomington, Ind., 1974.

³⁶ Bk., Jacques Le Goff, "Les Mentalités: Une Histoire ambiguë", *Faire de l'histoire*, (eds.) Jacques Le Goff, Pierre Nora, 3 cilt, Paris, 1974, c. 3, ss. 76-94.

³⁷ Philippe Aries, "L'Histoire des mentalités", (eds.) Le Goff, Jacques, Roger Chartier, Jacques Revel, *La Nouvelle Histoire*, s. 411.

** Alfred Dreyfus ve diğer sol görüşlü entelektüellerin mücadelesine karşı, Fransa'da 1899'da Maurice Pujo ve Henri Vaugois tarafından oluşturulan sağcı ve monarşist siyasi hareket (çev. notu).

1970'lerin başlarında *Annales* tarihçileri grubuna tedricen entegre oldu, hatta *Ecole Pratique des Hautes Etudes*'e bile seçildi.³⁸ Bu akademik anekdot, yalnızca Fransa veya akademi ile sınırlı olmayan çok daha geniş bir dönüşüme ilişkin çok sayıdaki emareden biri olarak düşünülebilir. Çünkü sağcı ekolojik hareketler tarafından kapitalizme karşı öne sürülen bu türden romantik muhalefet konularının gündeme çoğu kez böyle bilinçsiz bir şekilde yeniden taşınması, bu sağcı ekolojik hareketlerin bir cüzüdür.³⁹

Aries'in kastettiği 1960'larda ortaya çıkmış olan bu "yeni suskunluk" farklı tavırlara dönüşebilirdi. Furet'in, modernizasyon teorilerinin etnosantrik soyutlamasına karşı bir doz etnoloji ile karşı koymayı önerdiği hatırlanabilir.⁴⁰ Chaunu, Aydınlanma'ya bağlı olan modernite ideallerini modernizasyon teorileri ile birlikte terk etmeyi teklif etmişti. İdeolojik bakış açısından değerlendirildiğinde çok daha radikal olan bu ikinci alternatif, tarihçilerin araştırma araçlarını bu tartışmaya dahil etmeyi ise reddetti. Furet'in önerdiği birinci alternatif bu istikamette hareket ediyordu, fakat yarı yolda durdu. Makabline şamil ve kendi kişisel tecrübemden hareketle konuşacak olursam, İtalya'daki mikro tarihe ilişkin bilimsel araştırmaların kısmen Furet'in önerisiyle örtüşen, fakat tamamen farklı bir düşünceye ulaşan bir teşhis ile başladığını düşünüyorum.

9. Uzlaşma şartı ise, "etnosentrizm"nin ve "teoloji"nin reddedilmesine bağlıdır ve "teoloji" de Furet'e göre zaten 19. yüzyıldan tevarüs edilmiş olan tarih yazımını karakterize etmektedir. Ulusal varlığın olumlanması, burjuvazinin zuhuru, beyaz ırkın medenileştirme misyonu ve ekonomik gelişme gibi kavramlar; tarihçileri, bakış açısına ve benimsenen gözlem ölçeğine bağlı olan ve hem kavramsal düzey ile hem anlatı düzeyiyle ilişkili bulunan bütünleştirici bir prensiple donattı. Dizisel hatlar boyunca tasarlanan etnografik tarih ise, bu geleneği terk etmeyi önerdi. Dizisel tarih ile mikro tarihin izlediği yollar burada birbirinden ayrılıyor, bu ayrılma hem entelektüel hem siyasi bir farklılıktan kaynaklanmaktadır.

Bir şeyi bilişsel bir nesne olarak seçmenizin sebebi sırf tekerrür etmesi ve bu durumun da mezkur şeyin seri haline getirilebilmesini sağlıyor oluşu ise, bilişsel şartlar açısından çok ağır bir bedel ödersiniz. Öncelikle, kronolojik düzlemde eski çağ tarihi, Furet'in kendisinin de gözlemlediği üzere, böyle değerlendirmeleri imkansız kılar (bkz. "H", s. 233); ayrıca orta çağ tarihi bunu çok zorlaştırır (çünkü belgeler, Le Goff'un araştırılmasını önerdiği temaların bir çoğu açısından bölük

³⁸ Bk., Philippe Aries, Michel Winock, *Un Historien du dimanche*, Paris, 1980.

³⁹ Bk., *Alltagsgeschichte: Zur Rekonstruktion historischer Erfahrungen und Lebensweisen*, (ed.) Alf Lüdtke, Frankfurt am Main, 1989; Geoff Eley, "Labor History, Social History, *Alltagsgeschichte*: Experience, Culture, and the Politics of the Everyday-A New Direction for German Social History?", *Journal of Modern History*, 61 (June 1989), ss. 297-343.

⁴⁰ "[On dokuzuncu yüzyılın büyük tarihinin], "modernleşmenin" taşıyıcısı olan emperyalizmi umutsuzca kurtarmaya çalışırken, başarısızlıklarının bilincinde olarak etnolojiye dönmesi de şaşırtıcı değildir." ("H," s. 230).

pörçük bilgiler ihtiva eder). İkinci olarak, tematik düzeyde baktığımızda, fikir tarihi ve (yine Furet'in çalıştığı) siyasi tarih gibi alanlar tabiatları gereği bu tip araştırmalardan kaçınırlar. Fakat dizisel tarihin en ciddi yetersizliği, onun tam da temel hedef edinmesi gereken şeyde ortaya çıkar: bu, "bireylerin birer fail olarak ekonomik ve sosyo-kültürel rollerini icra ederken birbirleriyle eşitlenmesi"dir. Bu eşitlenme fikri tarihçileri iki yönden yanıltır. Bu fikir bir yandan belirgin bir unsuru tahrif eder, çünkü her toplumda belge üretimine dahil olma şartları bir siyasi otoriteye tabidir ve bu durum bu sebepten ötürü tarihsel aktörler arasında belge üretimine müdahil olma konusunda doğal bir eşitsizlik yaratır. Diğer yandan mevcut belgelerdeki birçok ayrıntıyı da, mütecanis ve mukayese edilebilir olanın lehine olmak üzere, hükümsüz kılar. Furet bu gerçeği, bilimsel gururun izini taşıyan şu ifadeler ile doğrulamaktadır: "Belgeler, yani 'olgular' artık kendileri için değil, kendilerinden önce gelen ve onları takip eden belge serileriyle ilişkileri bağlamında mevcuttur; nesneleşen unsur ise belgelerin nisbi değeridir, kavranamaz ve 'gerçek' bir töz ile olan ilişkileri değil" ("H", s. 231). Biraz evvel zikrettiğimiz verilerin iki aşamalı şekilde filtre edilmelerinden sonra, belge serilerindeki bu verilerin gerçeklik ile olan ilişkilerinin "kavranamaz" bir hale gelmesi de şaşırtıcı değildir.

Tarihsel bilgi, açık şekilde, belge serilerinin kurgusunu içerir. Pek belirgin olmayan durum ise, tarihçilerin belgelerde ortaya çıkan anormallikler karşısında takınmaları gereken tavrıdır.⁴¹ *Hapax legomenon*'ın (yani belgesel açıdan benzersiz olanın) dizisel tarih bakımından kullanılabilir olmadığını gözlemleyen Furet, bu tür belgeleri görmezden gelmeyi teklif etmişti. Fakat aslını söylemek gerekirse *hapax legomenon* diye bir şey mevcut değildir. Herhangi bir belge, hatta en alışılmadık türden bir belge bile, bir belge serisinin içine yerleştirilebilir. Bunun yanı sıra, eğer böyle bir belge uygun şekilde analiz edilirse, daha geniş kapsamlı belge serilerine ışık tutabilir.

10. Yargıçların tutumlarını yanı sıra, büyücüyle suçlanan erkeklerin ve kadınların da tutumlarını yeniden inşa etmek amacıyla 1960'ların başlarında engizisyon duruşmalarını çalışmaya başladım. Irk temelli olmayan bu yaklaşımın, başta Claude Levi-Strauss olmak üzere, antropologların çalışmalarını mukayese etmeyi icap ettireceğini hemen anladım. Fakat benim açımdan böyle bir seçimin tarih yazımı, kavramlar ve anlatı bağlamındaki çıkarımları, ancak tedricen ve *The Night Battles* (1966) ile *Ecstasies*'yi (1989) birbirinden ayıran yıllar boyunca netleşti.⁴² Bu arada, engizisyon tarafından yargılanıp ölüme mahkum edilen 16. yüzyılda yaşamış Friuli'li* bir değirmencinin fikirlerini ve tutumlarını yeniden inşa etmeyi

⁴¹ Bu konuyu şu makalemde tartıştım: "Clues: Roots of an Evidential Paradigm", *Clues, Myths, and the Historical Method*, trans. John Tedeschi, Anne C. Tedeschi, Baltimore, 1989, ss. 96-125.

⁴² Bk., Carlo Ginzburg, *The Night Battles: Witchcraft and Agrarian Cults in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, trans. John Tedeschi, Anne Tedeschi, 1966; Baltimore, 1983; Carlo Ginzburg, *Ecstasies: Deciphering the Witches' Sabbath*, trans. Raymond Rosenthal, 1989; New York, 1991.

* İtalya'nın kuzeydoğusunda bulunan bölge. İtalya'daki yirmi özerk bölgeden biri olup Avusturya ve Slovenya ile sınırdaştır (çev. notu).

denediğim bir kitap yazdım (*The Cheese and the Worms* [1976]). Bu kitabı yazarken etnosentrizmi reddetmiş olmam, beni dizisel tarihe değil, onun zıttına taşıdı; yani hakkında başka türlü bilgi edinme imkanı olmayan bir kişi ile rabitalı ve sınırlı belgelerin titiz bir şekilde analiz edilmesine. Kitabın mukaddimesinde, Furet'in *Annales*'de yayımladığı ve endüstri öncesi toplumlardaki madun sınıfların tarihinin yalnızca istatistiksel bir bakış açısı ile incelenebileceği iddiasında bulunduğu makaleye itiraz ettim.⁴³

Michel Vovelle ise kısa süre önce, bireysel biyografi ile dizisel araştırma arasındaki alternatifi farazi olarak nitelendirip reddetti.⁴⁴ Prensipite onunla hemfikirdim. Fakat onun reddettiği bu alternatif pratikte caridir. Bu alternatif, pratikteki ve daha da ötesi entelektüel plandaki maliyetleri ve kazanımları değerlendirmekten oluşmaktadır. Mesela Roger Chartier *The Cheese and the Worms* hakkında şunları yazdı: “Bir yandan inanç sistemlerini, değerleri ve temsilleri, diğer yandan sosyal bağlantılar arasındaki ilişkileri bu küçültülmüş ölçekte, *muhtemelen de yalnızca bu boyuttaki bir ölçekte* ve üstelik deterministik bir indirgemeye de maruz kalmaksızın anlayabiliriz.”⁴⁵ Hatta, Chartier'in vardığı böylesine kesin bir yargıyı kabul etmeye meyilli olmayan biri bile, benim giriştiğim bu deneyin sadece meşru değil, sırf sonuçları analiz etmek adına olsa da, aynı zamanda yararlı olduğunu da teslim etmelidir.

Friuli'deki Protestan reformu hakkındaki hipotetik bir monografide basit bir dipnottan öteye gitmeyecek olan bir “vaka”, gözlem ölçeğinin küçültülmesi bağlamında olmak üzere, tarafımdan bir kitaba dönüştürüldü. Beni o sıralarda bu tercihi yapmaya sevk eden saikler benim açımdan elan ve tam olarak net değildir. Bugün, bu konuya dair akla gelenler konusunda tereddütlüyüm, çünkü uzun yıllar boyunca olgunlaşmış olan niyetleri geçmişe yansıtmak istemem. Tamamen farkında olmadığım çok sayıda olayın ve bağlantının, bağımsız şekilde verdiğimi zannettiğim kararları etkilediğini tedricen fark ettim: bu bizatihi banal bir gerçek olmakla birlikte her zaman da şaşırtıcı bir gerçek olmuştur, çünkü bizim narsistik fantezilerimizle tezat teşkil eder. Kitabım (net bir örnek vermek gerekirse), mesela 1970'lerin başında İtalya'daki mevcut siyasi iklime neler borçludur? Bir tek şey ya da belki de çok şey borçludur; fakat tercihlerimi belirleyen saiklerin başka bir yerde aranması gerektiğinden kuşkuluyum.

Tercihlerimi belirleyen amilleri en azından kısmen keşfetmek için, bu konudaki sözlerime tamamen net olmayabilecek bir şeyi ifade ederek başlayacağım. *The Cheese and the Worms*, kendini tekil bir olayın yeniden inşası ile sınırlandırmaz,

⁴³ Bk., Carlo Ginzburg, *The Cheese and the Worms: The Cosmos of a Sixteenth-Century Miller*, trans. John Tedeschi, Anne Tedeschi, Baltimore, 1980, s. xx. *The Night Battles*'in mukaddimesinde, belirleyici özellikleri olmayan “kolektif zihniyet” kavramına karşı, tek tek bireyler adına özgül inançlar geliştirmenin önemini zaten vurgulamıştım.

⁴⁴ Bk., Michel Vovelle, “Histoire serielie ou ‘case studies’: Vrai ou faux dilemme en histoire des mentalites”, *Histoire sociale, sensibilites collectives, et mentalites: Melanges Robert Mandrou*, Paris, 1985, ss. 39-49.

⁴⁵ Roger Chartier, “Intellectual History or Sociocultural History? The French Trajectories”, (eds.) Dominick LaCapra, Steven L. Kaplan, *Modern European Intellectual History: Reappraisals and New Perspectives*, Ithaca, N.Y., 1982, s. 32; vurgular tarafımdan eklenmiştir.

mezkur olayı aynı zamanda tahkiye de eder. Furet anlatıyı ve daha belirgin bir şekilde edebi anlatıyı reddetmişti; çünkü ona göre edebi anlatı, zamanı “devamlılık kipinde tasvir edilmiş bir dizi devamsızlıktan müteşekkil” “olaylar tarihi”nin aslında tipik şekilde teleolojik olan söyleminden başka bir şey değildi; “bu, anlatı meselesinin de zaten temel konusudur” (“H”, s. 231). Furet bu tür edebi anlatım ile dizisel etnografik tarihin sorunlarına ilişkin açıklamaları mukayese etti. Böylece Furet, bugün hâlâ anlatının geç 19. yüzyıl realist romancılarını model alan özel bir formunu, kısacası tarihsel anlatıyla zımnen ilişkilendiren ve geniş çapta kabul görmüş olan o basmakalıp düşünceyi benimsemiş oldu.⁴⁶ Kabul ediyorum, bir olayın silik detaylarını veya bireylerin, sosyal grupların veyahut devletlerin davranışlarından mülhem gizli motivasyonları ortaya çıkaran allame-i cihan tarihçi-anlatıcı figürü kendini yavaş yavaş kabul ettirdi. Fakat bu, Marcel Proust, Virginia Woolf ve Robert Musil’in okuyucularının da bildiği ya da bilmesi gerektiği üzere, bu konu bağlamında düşünülebilecek birçok ihtimalden yalnızca bir tanesidir.⁴⁷

The Cheese and the Worms’a başlamadan önce, araştırma hipotezleri ile anlatı stratejileri arasındaki ilişkiye uzun uzadıya kafa yordum (kitabımı yazmaya başlamadan kısa süre önce Queneau’nun *Exercices de style*’ını okumuş olmam da, deney yapma isteğimi güçlü bir şekilde kıskırtmıştı).⁴⁸ Fırıncı Menocchio’nun entelektüel, ahlaki ve fantastik dünyasını, onu yakılarak idam edileceği kazığa gönderenlerin kaleminden çıkmış kaynaklardan yola çıkarak yeniden inşa etmeye giriştim. Bir anlamda paradoksal olan bu proje; kendini, cilalı bir yüzey oluşturmak için belgelerdeki boşlukları dolduran bir anlatıma dönüştürebilirdi.⁴⁹ Evet bu olabiliyordu, ancak bilişsel, etik ve estetik usule dair sebeplerden ötürü kesinlikle olmamalıydı. Araştırmanın önündeki engeller belgelerin müessis unsurlarıydı ve bu sebepten ötürü de anlatımın parçası olmak zorundaydılar; aynı durum başkahramanın, kendisine zulmedenlerin soruları -ve benim sorularım-karşısındaki tereddütleri ve suskunlukları için de geçerliydi.⁵⁰ Bu suretle hipotezler, şüpheler ve belirsizlikler anlatının bir parçası haline geldi; hakikati

⁴⁶ Bu açıkça ifade edilmemiş olan tanım, Lawrence Stone’nun ünlü makalesinde bile ima edilmektedir, “The Revival of Narrative: Reflections on a New Old History”, *Past and Present*, no. 85 (Nov. 1979), ss. 3-24; fakat bu makale müteakip tartışmayı geliştirmeye katkıda bulunmadı.

⁴⁷ Formüle edilmiş bazı gözlemleri şu makalede mufassalan izah ediyorum, “L’Autre moyen age de Jacques Le Goff”, trans. Jacques Revel, review of *Pour un autre moyen age*, by Le Goff, *Critique*, no. 395 (Apr. 1980), ss. 345-354.

⁴⁸ Richard Cobb, *Exercices de style*’ın metodolojik imalarını eş zamanlı olarak fark etmişti: “Eser, hem parodiyi hem diyaloğu bütün yönleriyle yeniden yakalayan mükemmelliğinin yanı sıra, çelişik ve üst üste binmiş tarihsel kanıtın izafi değeri ve yorumlanması üzerine yazılmış bir makale olarak da nitelendirilebilir.”, Richard Cobb, *Raymond Queneau*, s. 7.

⁴⁹ “Boşluk”tan izafi anlamda söz ediyorum, mutlak anlamda değil (tarihsel kanıt, tanımı gereği, her zaman eksiktir). Fakat yeni araştırma soruları da yeni boşluklar yaratır.

⁵⁰ Menocchio’nun suskunlukları hakkında bk., Carlo Ginzburg, *The Cheese and the Worms*, ss. 110-112. Bu son sözler benim şu makaleme işaret ediyor, “The Inquisitor as Anthropologist”, Carlo Ginzburg, *Clues, Myths, and the Historical Method*, ss. 156-64. “Questions majeures”[önemli sorular] olarak tanımlanan “echelle d’analys”[analiz ölçeği] ile “écriture de l’histoire”[tarih yazmak] arasındaki rabita, yazarı belli olmayan şu makalede büyük bir firaset ile kavranmıştır, “Histoire et sciences sociales: Un Tournant critique?”, *Annales: Economies, societies, civilisations*, 43 (Mar.-Apr. 1988), ss. 291-293.

araştırmak, (ister istemez eksik olan) “edinilmiş gerçeğin” yorumlanmasının da bir parçası oldu. Ortaya çıkan “sonuç” hâlâ “anlatı tarihi” olarak tanımlanabilir mi? Yirminci yüzyıl romanına zerre miktarı aşinalığı olan bir okuyucu için cevap besbelli ki “evet”ti.

11. Fakat bu tür anlatıya (ve daha genel olarak kendimi tarihle meşgul etmeye) yönelik saik bana daha uzak bir yerden geldi: Tolstyoy’un *Savaş ve Barış* isimli romanından ve onun, tarihsel bir fenomenin sadece ve sadece, o fenomenin içinde yer alan bütün insanların aktivitelerinin yeniden inşa edilmesiyle kavranabileceğine dair kanaatinden.⁵¹ Bu önerme ve onu doğuran (hem popülizm hem tarihçilerin anlamsız ve sıradan tarihine yönelik acımasız küçümseme gibi) duygular, romanı okumaya başladığım andan itibaren üzerimde unutulmaz bir etki bıraktı. İdamına, adını bir dakika öncesine kadar hiç duymamış bir adam (yani Papa) tarafından ve uzaklarda hükmedilmiş bir fırıncının hikayesi olan *The Cheese and the Worms*, Tolstoy’un görkemli olmakla birlikte, Napolyon’un Borodino Savaşı’ndan önce yakalandığı soğukalgınlığını, birliklerin tertibini ve en sıradan asker de dahil olmak üzere savaşa katılan herkesin hayatını birbirine bağlayan sayısız ilişkinin yeniden inşa edilmesini gerektirdiği için haddizatında gerçekleştirilmesi mümkün de olmayan projesinin küçük ve biçimsiz bir meyvesi olarak düşünülebilir.

Tolstoy’un romanında özel dünya (barış) ile kamusal dünya (savaş) önce paralel hatlar boyunca ilerler, sonra da kesişirler; Prens Andre Austerlitz Muharebesi’ne katılır, Pierre ise Borodino’ya. Dolayısıyla Tolstoy, Waterloo Muharebesi’ni Fabrizio del Dongo’nun gözünden anlatan Stendhal’ın, kendisi için görkemli bir şekilde açtığı o yol boyunca ilerledi.⁵² Romantize edilmiş kişilikler, tarihçilerin bu en mükemmelinden tarihsel olayı ele alışlarındaki acı verici yetersizliği ortaya çıkarıyordu. Bu, güneşin henüz batmış olduğu bir geçmişe ilişkin gibi gözükken gerçek ve yerinde bir entelektüel meydan okumaydı ve bu meydan okumaya, l’histoire-bataille kavramı ve Tolstoy’un bu kavrama yönelttiği polemik de dahildi.⁵³ Fakat savaş kavramı üzerinde tarih yazımı bağlamında tefekkür etmek hâlâ yararlı olabilir. Bu tefekkürden de tarihçinin mesleğindeki temel bir problem zımnen sudur eder.

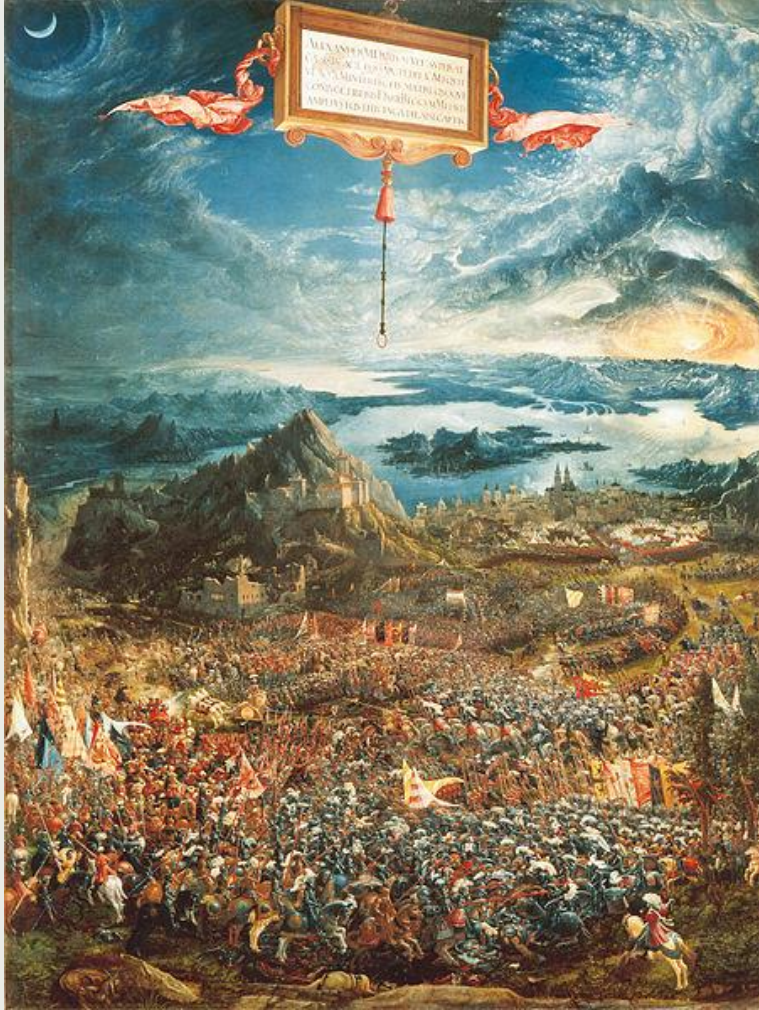
12. Albrecht Altdorfer, *İskender ile Darius* arasında geçen Gaugamela Muharebesi’ni resmetmek için, kendine tıpkı gökyüzünde uçan bir kartal gibi, yüksek ve uzak bir gözlem noktası seçti. Sanki bir kartalın keskin görme yeteneğine sahipmiş gibi; zırhlar, eyerler ve koşum takımları üzerindeki göz kamaştırıcı ışığı,

⁵¹ Bk., Isaiah Berlin, “The Hedgehog and the Fox: An Essay on Tolstoy’s View of History”, *Russian Thinkers*, (eds.) Henry Hardy, Aileen Kelly, London, 1978, ss. 22-81.

⁵² Tolstoy, Stendhal’a olan borcunun farkındaydı. Bk., *Chez Tolstoi: Entretiens a lasnaia Poliana*, Paris, 1950, s. 40; bunu Isaiah Berlin de alıntıladi, “The Hedgehog and the Fox”, s. 56. Nicola Chiaromonte ile mukayese ediniz, *Credere o non credere*, Milan, 1971. Bu referans için Claudio Fogu’ya minnettarım.

⁵³ Bk., Georges Duby, *Le Dimanche de Bouvines*.

sancakların muhteşem renklerini, savaşçıların miğferlerinin tepesinde sallanan beyaz tuğları, dikili duran mızraklarıyla muazzam bir oklu kirpiyi andıran süvariler topluluğunu, ve sonra tedricen arka plana doğru geri çekilerek, savaş alanının ardındaki dağları, karargahları, hareleri ve sisleri, yerkürenin şeklini hatırlatmak için yay çizen ufku, yakıcı güneşin battığı ve büyüyen ayın yükseldiği muhteşem gökyüzünü resmetti. Oysa hiçbir insanın gözü, tıpkı Altdorfer gibi, bir savaşın hem (gerçek ya da farazi açıdan) tarihsel özgüllüğünü hem kozmik açıdan önemsizliğini eş zamanlı olarak yakalamayı asla başaramayacak.⁵⁴

**Resim 1 - Albrecht Altdorfer, *Battle between Alexander and Darius*, 1529
(Alte Pinako- thek, Munich)**

Bir muharebe, tıpkı 1991'deki I. Körfez Savaşı esnasında televizyonda gösterilen (ve yalnızca askerî sansürün bir sonucu olmayan) imajların bize hatırlatmış olduğu üzere, aslında kelimenin tam anlamıyla görünmezdir. Yalnızca soyut bir diyagram veya Altdorfer'inki gibi vizyoner bir hayal gücü, bir muharebenin şümüllü resmini bize aktarabilir. Bu görüş, bu sonucu herhangi bir olaya veya daha önemli bir gerekçe bağlamında olmak üzere herhangi bir tarihsel vetireye teşmil etmek için uygun gibi görünmektedir. Yakından bakmak, bize kapsamlı bir bakıştan kaçan şeyleri kavrama fırsatı tanır ve bunun tersi de geçerlidir.

⁵⁴ Bk., Otto Benesch, *Der Mater Albrecht Altdorfer*, Vienna, 1939: "Makrokosmos und Mikrokosmos werden eins", s. 31. Bruegel'e ait bir manzara resminden (Dark Day) ve Rossellini'nin Paise isimli filminin final sahnesindeki muharebeden söz ederken bu konuya girdiğimi anladım. Sırasıyla bk., Ginzburg, *Spurensicherungen: Über verborgene Geschichte, Kunst und soziales Gedächtnis*, trans. Karl Friedrich Hauber, Berlin, 1983, s. 14 ve "Di tutti i doni che porto a Kaisare ... Leggere il film scrivere la storia", *Storie e storia*, 5 (1983), ss. 5-17. Paise'nin bitirilmesi hakkında, filmde Rossellini'nin yardımcı yönetmeni olarak çalışmış olan Federico Fellini'nin anlattığı anekdot için de bk., Federico Fellini, *Comments on Film*, trans. Joseph Henry, (ed.) Giovanni Grazzini, 1983; Fresno, Calif., 1988, s. 66.

Bu tezat, Siegfried Kracauer'ın son kitabı olup onun ölümünden sonra Oskar Kristeller'in önsözüyle basılan *History: The Last Things before the Last*'ın ("Tarihsel Evrenin Yapısı" başlıklı) bölümünün merkezinde yer almaktadır. Kristeller, bu konuda arkadaşı Kracauer'den daha iyimser olduğunu ilan etmesine rağmen, "genel ve özel tarih arasındaki veya Kracauer'ın adlandırdığı şekilde söyleyecek olursak, makro tarih ile mikro tarih arasındaki çelişkinin ciddi bir ikilemi temsil ettiğini" itiraf etmek zorunda kaldı.⁵⁵ Queneau'nun *Les Fleurs bleues* isimli romanı, Kracauer'ın ölümünden bir yıl önce ve 1965'te* basılmıştı. Kracauer örneğinde ise kendimizi, mikro tarih teriminin ilk kez kullanımı bağlamında olmak üzere, diğer yazarlardan muhtemelen bağımsız olan bir icat ile karşı karşıya buluyoruz. Fakat burada önemli olan şey *mikro tarih* teriminin kendisi değildir; bu terimin Kracauer'ın zihninde tedricen büründüğü anlamdır.

Kracauer açısından *mikro tarih*, ilk başlarda *monografik araştırmanın* sinonimi gibi görünmektedir. Fakat *mikro tarih* ile sinematografik bir yakın plan arasında yapılacak bir mukayese (çünkü *From Caligari to Hitler*** ve *Theory of Film**** kitaplarının yazarı olan Kracauer açısından bariz bir olgudur bu) yeni unsurları ortaya çıkarıyor. Kracauer, Hubert Jedin'in *the Councils of Constance and Basel*'indeki gibi, özel bir konu hakkında yapılan bazı araştırmaların makro tarih tarafından tanımlanmış kapsamlı tasavvurları değiştirme yeteğine sahip olduğunu gözlemler. Bu durumda, Aby Warburg ile birlikte "İşin sırrı küçük detaylarda gizlidir" sonucuna mı varmak zorundayız? *Savaş ve Barış*'ın yazarı Tolstoy ve Sir Lewis Namier gibi "iki büyük tarihçi" tarafından desteklenen tez budur (Tolstoy ile Namier arasında yapılan bu eşleştirmenin Kracauer tarafından önerilmiş olması ise önemlidir). Kracauer bu görüşlere sempati duymasına rağmen, belli fenomenlerin ancak makroskopik bir perspektif vasıtasıyla kavranabileceğini kabul etmektedir. Bu, makro tarih ile mikro tarihin arasındaki uzlaşmanın (Toynbee'nin hatalı bir şekilde inandığı üzere) hiç de hafife alınmadığı hissini uyandırıyor. Bu fikrin takip edilmesi gerekiyor. Kracauer'e göre Marc Bloch *Feudal Society*'de bu problemin halline dair en iyi çözümü önermişti. Bloch'un önerisine göre, tarihsel vetirelerin kapsamlı tasavvurlarını tartışmalarımıza kesintisiz bir şekilde dahil etmeliyiz. Bunu ise, bariz istisnaları ve kısa zaman dilimlerinde meydana gelen vakaları kullanarak ve mikro tarih ile makro tarih ve yakın plan çekimler ile uzak plan çekimler arasında ileriye ve geriye doğru hiç durmaksızın hareket ederek yapabiliriz. Bloch'un bu metodolojik reçetesi, "gerçeklik, özünde fasıllı ve heterojendir" mealindeki ontolojik bir keyfiyetin de kesinlikle teyidine yol açmaktadır. Binaenaleyh belirli bir alanla rabitalı şekilde elde edilmiş bir sonuç,

⁵⁵ Paul Oskar Kristeller'in önsözü için bk., Siegfried Kracauer, *History: The Last Things before the Last*, New York, 1969, s. VIII, vurgular tarafımdan eklendi. Bk., özellikle de, Kracauer'ın bitiremediği 5. bölüm, "Tarihsel Evrenin Yapısı", ss. 104-138 [*Tarih: Sondan Bir Sonraki Şeyler*, çev. Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İst 2021].

* Queneau'nun *Les Fleurs bleues* başlıklı romanının basım tarihi metinde 1967 olarak verilmiştir. Oysa mezkur roman ilk kez 1965'te Paris'te basılmıştı (çev. notu).

** *Caligari'den Hitler'e: Alman Sinemasının Psikolojik Tarihi*, çev. Ertan Yılmaz, De Ki Basım Yayın Ltd. Şti., İst 2011 (çev. notu).

*** *Film Teorisi*, çev. Özge Çelik, Metis Yayınları, İst 2015 (çev. notu).

daha genel bir alana otomatikman transfer edilemez (Bu, Kracauer'ın "alanlar kanunu" dediği şeydir).⁵⁶

Meslekten tarihçi olmayan Kracauer'ın ölümünden sonra yayımlanan bu sayfalar, bence mikro tarih konusuna bugün hâlâ en iyi girişi oluşturmaktadır. Bildiğim kadarıyla, Kracauer'ın eserindeki bu sayfaların, bu tarih yazımı akımının ortaya çıkışına hiçbir etkisi olmadı.⁵⁷ Hele benim üzerimde hiç etkisi olmadı, çünkü bu sayfalardan yalnızca birkaç yıl önce ve acıklı bir gecikme ile haberdar oldum. Fakat onları okuduğumda, mezkur sayfalar iki sebepten ötürü bana şaşırtıcı şekilde tanıdık geldiler. Birincisi, bu sayfaların dolaylı yankısı, Adorno'nun başyapıtı olan *Minima Moralia* ile nihai karşılaşmam sayesinde ve uzun zaman önce bana zaten ulaşmıştı. Adorno bu eserde, hiçbir zaman vazgeçmediği bütünlük mefhumuna bağlı olmasına rağmen, Georg Simmel tarafından başlatılan ve Simmel'in arkadaşı (ve bir anlamda üstadı olan) Kracauer'ın devam ettirdiği mikrolojik geleneğe olan minnettarlığını zımnen göstermektedir.⁵⁸ İkincisi; Kracauer'ın tarihe ilişkin olup "gerçekliğin devamsızlığı" hakkındaki mühim bir düşünceyle başlayan fikirleri, bu yüzyılın kültüründe yer alan Proust'tan sinemaya kadarki asli fenomenlerin açık ve bilinçli bir şekilde kaydettikleri bir gelişimin de göstergesidir. Bir takım fikirlerin ortalıkta serbest bir şekilde dolaşıyor oldukları gerçeği bize, başkalarının da aynı önermelerden hareketle ve diğer insanlardan bağımsız bir şekilde olmak üzere benzer sonuçlara ulaşmasının mümkün olduğunu göstermektedir.

13. Bir terimin tarihini araştırırken, terimler arasında meydana gelen entelektüel yakınlaşmaların mevcudiyetini veya eşzamanlı doğrudan temasların hiç vuku bulmadığını ispat etmek genellikle zordur. Bunun sonucu olarak, şu ana kadar yeniden inşa etmeye çalıştığım (ve aslında konumuzla alakasının çok ötesine geçen) mikro tarih teriminin entelektüel soykütüğüne duyduğum bu ilgi, eğer yanılmıyorsam kısmen gerçek, kısmen kurgusal, kısmen ihtiyari ve kısmen de gayri ihtiyaridir. Olaylara belli bir mesafeden baktığımda; yaptığımız araştırmaların, parametreleri o zamanlar gözümde tamamen kaçmış olan daha genel bir eğilimin bir parçası olduğunu fark ediyorum. Bu yüzden ötürü, mikro tarih teriminin ilk kez, bir savaşın neredeyse takıntı boyutundaki detaylarla anlatıldığı bir çalışmanın

⁵⁶ a.g.e, s. 134.

⁵⁷ Gerçekten de mezkur sayfaların genel olarak fazla bir yankısı olmadı; fakat "History'nin bir çok yönden, Kracauer'ın en inandırıcı ve orijinal çalışmalarından biri olduğunu ve Kracauer'ın kelimeleriyle söyleyecek olursak, bu eserin maruz kaldığı haksız unutulmuşluktan 'kurtarılmayı' hak ettiğini" etkili bir şekilde ortaya koyan Martin Jay'ın müessir analizi için bk., "The Extraterritorial Life of Siegfried Kracauer", *Salmagundi*, nos. 31-32 [Fall 1975-Winter 1976], s. 87.

⁵⁸ Bk., Martin Jay, "The Extraterritorial Life of Siegfried Kracauer", *Minima Moralia* hakkında s. 62, Kracauer'ın "bütünlük"ün kategorilerine karşı ihtiraz kaydı için s. 63, ve Kracauer'ın düşüncesinde "bütünlük ile ölüm" arasındaki bağlantı hakkında s. 50. Ayrıca bk., Martin Jay, "Adorno and Kracauer: Notes on a Troubled Friendship", *Salmagundi*, no. 40 (Winter 1978), ss. 42-66; Martin Jay, *Marxism and Totality: The Adventures of a Concept from Lukács to Habermas*, Berkeley, 1984, ss. 245-246. Adorno gençken Kracauer'ın rehberliğinde Kant okudu; bk., Remo Bodei, "Introduction", Theodor W. Adorno, *Ilgergo dell'autenticita [Jargon der Eigenlichkeit: Zurdeutschen Ideologie]*, Turin, 1989, s. vii. *Minima Moralia*'ya olan borcumu şu eserimin mukaddimesinde kabul ettim, *Clues, Myths, and the Historical Method*, s. ix.

başlığında kullanılmış olması tamamen şans eseri vuku bulmuş olmayabilir (Stewart'ın Gettysburg Muharebesi üzerine yazdığı kitabın sonuç kısmı her ne kadar Tolstoy'dan ziyade Joseph Conrad'ı çağırıştırır gibi görünse de). Hiç de tesadüfi olmayan diğer şey ise, Kracauer'ın birkaç yıl sonra, bu bağlantıya değinmiş diğer yazarlardan hiç şüphesiz bağımsız bir şekilde olmak üzere, mikro tarihi Tolstoy ile ilişkilendirmesidir; bunu, itiraf etmeliyim ki hafif bir hayal kırıklığının karıştığı bir memnuniyetle okudum (demek ki Tolstoy ile ilgili yaklaşımım o kadar da anormal değilmiş).

Bir zorluğun farkındayım. Tolstoy'un, gerçekliğin fiziksel ve elle tutulur kesinliğini okuyuculara aksettirme konusundaki olağanüstü yeteneği, mikro tarihin çekirdeğine yerleştirdiğim ve tamamen yirminci yüzyılda ortaya çıkmış olan fikir ile, yani kaynaklarda bulunan ve bir araştırmanın yapılmasına mani olan boşluklar veya yanlış beyanlar gibi engellerin de aslında anlatının bir parçası olması gerektiği şeklindeki fikir ile bağdaşmıyor gibi görünmektedir, çünkü *Savaş ve Barış*'ta gerçekten de bunun tam tersi olmaktadır. Mezkur romanda, anlatı eylemine takaddüm eden (kişisel hatıralardan Napolyon çağının anıtlarına kadarki) her şey, okuyucuların önemli tarihî şahsiyetler ile özel bir yakınlık kurmasına ve bu şahısların hayatlarına doğrudan dahil olmasına izin vermek amacıyla özümseyip birbirleriyle kaynaştırılır.⁵⁹ Tolstoy (örneğin savaş gibi) bir olayın eksik ve bozulmuş izleri ile olayın kendisi arasında kaçınılmaz bir şekilde yer alan o boşluğun üzerinden atlar. Fakat bu atlama, yani gerçeklik ile kurulan bu doğrudan temas yalnızca muhayyile zemininde gerçekleşebilir. Bu tür bir atlama, meseleye olayların ve belgelerin yalnızca fragmanlarına sahip olan tarihçiler açısından baktığımızda ise, tabiatı gereği imkansızdır. Kaybolup gitmiş olan bir gerçekliğin ilüzyonunu okuyucuya genellikle vasat araçlar aracılığıyla iletmeye çalışan tarih yazımsal freskler, tarih mesleğinin bu müessis yetersizliğini zımnen izale eder. Mikro tarih ise bunun zıttı olan yaklaşımı tercih eder. Mikro tarih, tarih mesleğinin yetersizliklerinden kaynaklanan bilgikuramsal çıkarımları araştırıp onları bir anlatı unsuruna dönüştürmekle birlikte onların varlığını kabul de eder.

Bu yaklaşım İtalyan eleştirmen Renato Serra tarafından 1912'de kaleme alınan ve kendisinin ölümünden sonra basılan "Partenza di un gruppo di soldati per la Libia"[Bir grup askerin Libya'ya doğru yola çıkışı] başlıklı kısa fakat önemli bir makalede bazı yönlerden öngörülmüştü.⁶⁰ Serra, Benedetto Croce'ye yazdığı mektupta, Tolstoy'un tarih hakkında *Savaş ve Barış*'ta dile getirdiği fikirlerden yola çıktığını açıklıyordu.⁶¹ Croce bilahare, hacimli *History: Its Theory and Practice*'te

⁵⁹ Bk., Viktor Shklovskii, *Materiali e leggi di Irasformazione stilistica: Saggio su "Guerra e pace"*, trans. Monica Guerrini, Parma, 1978.

⁶⁰ Bk., Renato Serra, "Partenza di un gruppo di soldati per la Libia", *Scritti letterari, morali e politici*, (ed.) Mario Isnenghi, Turin, 1974, ss. 278-288. Burada, şu makalede yaptığım gözlemlere dönüyorum, "Just One Witness", *Probing the Limits of Representation: Nazism and the "Final Solution"*, (ed.) Saul Friedlander, Cambridge, Mass., 1992, ss. 94-95.

⁶¹ Bk., Serra'nın Benedetto Croce'ye yazdığı 10 Ekim 1912 tarihli mektup, *Epistolario di Renato Serra*, (eds.) Luigi Ambrosini, Giuseppe De Robertis, Alfredo Grilli, Florence, 1934, ss. 453-454.

yer alan bir makalede, Tolstoy'un tutumunu absürt ve şüpheli olarak tanımlayarak reddetti. Şöyle diyordu Croce: "Bilmemiz gereken bütün tarihi her an biliyoruz; sonuç itibarıyla, bilmediğimiz tarih, 'kendinde şey'in* ebedi hayaleti ile aynı şeydir."⁶² Şahsını "kendinde şeyin bir kölesi" ifadesiyle ve müstehzi bir şekilde tanımlayan Serra, kendini Tolstoy'a daha yakın hissettiğini Croce'ye itiraf etmiş ve "sadece" diye eklemişti, "bu konuda karşılaştığım güçlükler Tolstoy'un karşılaştığı güçlüklerle kıyasla daha çapraşıklar ya da öyle görünüyorlar".⁶³

Serra aslına bakılırsa (ismini anmaksızın) Tolstoy'un fikirlerine geri dönüyor fakat mezkur fikirleri tamamen farklı bir istikamette anlıyor. Askerlerin ailelerine cepheden gönderdikleri mesafeli mektuplar, uzaktaki kamuoyunu hoşnut etmek için kaleme alınmış gazete yazıları, askerî bir hareketin sabırsız bir yüzbaşı tarafından aceleyle karalanmış raporları ve bu dökümanların herbirine batıl bir inançla ihtiram gösteren tarihçilerin bu belgeleri yeniden işlemeleri: tüm bu anlatılar gerçeklik ile (Serra'nın da açıkladığı üzere) oldukça problematik bir ilişkiye sahiptirler ve gerçeklik ile anlatı arasındaki bu ilişki mezkur anlatıların belirgin karakterlerinden bağımsız bir şekilde tesis edilir. Serra, yavaş yavaş aceleci ve neredeyse hummalı bir hal alan cümlelerinde, "kendinde şey" in kesin varlığı ile, ona kanıtlar aracılığıyla ulaşma ihtimaline duyulan güvensizlik arasındaki o çözülmemiş çelişkinin çevresinde dönen bir düşüncenin ritmini kayda geçirmektedir: "Bir belgenin, gerçekliğin ifadesi olabileceğini samimi bir şekilde hayal eden insanlar var... Sanki bir belge *kendisinden* farklı bir şeyi ifade edebilmiş gibi... Bir belge *bir gerçektir*. Savaş ise *başka bir gerçektir* (diğer bütün gerçeklerin bir sonsuzluğudur). İkisi tek bir *gerçek* meydana getiremez. ... Eyleyen insan bir gerçektir. ... Anlatan insan başka bir gerçektir. ... Her bir kanıt parçası yalnızca kendi tanıklığını yapar; kendine has anın, kendine has bidayetinin, kendine has hitamın, ama bunların dışında başka hiçbir şeyin değil. ... Tarihi tabi tuttuğumuz bütün eleştirel yargılar, gerçek tarih kavramı ile soyut realite kavramını içermektedir. Hafıza sorunu ile unutkanlıktan dolayı değil, fakat *hafızanın* mahiyetinden dolayı yüzleşmemiz icap etmektedir. Şeylerin varlıkları kendilerindedir."⁶⁴

14. Serra'nın yazısını ancak 1980'lerin başlarında okudum. Fakat mezkur yazının ana fikri bana, Arsenio Frugoni'nin Pisa'da verdiği dersler sayesinde ve yirmi

* *Thing in itself*. Kendinde şey (Almanca "ding an sich"). Bilen ve kavrayan bir öznenen bağımsız olarak yalnızca kendi için, kendinde varolan şey anlamında kullanılan bu terim, görünüşten bağımsız, asıl ve gerçek bir varlığa tekabül etmektedir. Felsefe diline Kant'ın armağanı olan terimin kökenleri Kant'ın felsefesindeki tezahürlerin altında gerçek bir varlığın bulunduğu tasarımına dayanmaktadır. Bu bakımdan müteal, bilinemeyen, öznenen bağımsız ve tezahürün zıttı olan bir varlık biçimine işaret etmektedir, Sarp Erk Ulaş, *Felsefe Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2002, s. 396 [Sarp Erk Ulaş'ın tanımını biraz revize ettim, çev. notu].

⁶² Benedetto Croce, *History: Its Theory and Practice*, trans. Douglas Ainslie, 1915; New York, 1960, s. 55.

⁶³ Serra'nın Croce'ye yazdığı 11 Kasım 1912 tarihli mektup, *Epistolario di Renato Serra*, s. 459. Serra'nın Croce ile olan fikir ayrılıkları, Eugenio Garin tarafından kaydedilmiştir, "Serra e Croce", *Scritti in onor. r di Renato Serra: Per il cinquantenario della morte*, Florence, 1974, ss. 85-88.

⁶⁴ Serra, "Partenza di un gruppo di soldati per la Libia", ss. 286-287.

yıldan daha uzun bir zaman önce ulaşmıştı. Frugoni; her bir anlatı kaynağının* kendine has olan perspektifinin, aynı şahsiyeti değişken ve farklı bir ışık altında takdim etmeye nasıl sebep olduğunu, 1954'te basılan *Arnaldo da Brescia nelle fonti del secolo XII* başlıklı kitabında göstermişti.⁶⁵ Bugün, Frugoni'nin pozitivist alimlerin malumat parçalarını birbirlerine uydurmaya yönelik naif çabaları hakkındaki alaycılığının, kendine çıkış noktası olarak Serra'nın anti-pozitivist polemliğini almış olduğunu ve bu alaycılığın Serra'nın şüpheli imalarını aşmaya çalıştığını hissediyorum. Şöyle diyordu Serra: "Her bir kanıt parçası yalnızca kendi tanıklığını yapar; kendine has anın, kendine has bidayetinin, kendine has hitamın, ama bunların dışında başka hiçbir şeyin değil. ...".

Frugoni'nin, Serra'nın "Partenza"sını bildiğinden emin değilim. Fakat mezkur yazının Italo Calvino tarafından okunmuş olduğu, kendisinin 1974 tarihli "Ricordo di una battaglia"[Bir muharebenin hatırası] başlıklı ve tamamen farklı bir türe ait olan yazısına bakacak olursak, bana aşikar gibi gözüküyor.⁶⁶ "Hafıza sorunu ile yüzleşmemiz icap etmektedir." diye yazmıştı Serra. Calvino'nun mezkur yazısında sözünü ettiği savaş her ne kadar onun otuz yıllık bir mesafeden hatırladığı partizan savaşının** bir epizodu olsa da, Serra'yı takip eden Calvino bu hafıza probleminin peşine düşer. Ona bütün hatıraları ilk etapta net ve kolayca ulaşılabilir gibi gözüküyor: "Artık hiçbir şeyi hatırlamadığım doğru değildir, hatıralarım hâlâ orada, beynimin gri maddesinde saklı." Fakat ("Doğru değildir") şeklindeki olumsuz ifade, Calvino'nun hanidir bu konu hakkındaki şüphenin saldırısına maruz kaldığını, hafızamız hatıralarımızı gün ışığına çıkardıkça bu hatıralarımızın ufak parçalara bölündüğünü gösteriyor: "Şimdiki korkum şu ki, bazı hatıralar oluşur oluşmaz, bize yetersiz bir ışığın altında anında yapmacık olarak gözükecekler, bu bağlamda savaş ve barışla ilgili anılarımız da her zamanki gibi duygusal bir şekilde tezahür edecekler ve anlattığımız hikayenin içinde de o zamanın şekline bürünmüş birer parça olarak yer alacaklar, bu şekile bürünmüş olan hatıralar bize şeylerin gerçekte ne olduğunu söyleyemezler, fakat şeyleri yalnızca nasıl gördüğümüzü zannettiğimizi ve onları nasıl ifade ettiğimizi söyleyebilirler ("R", ss. 81-82)".

Hafıza, "kendinde şeyler"e ulaşmak için, geçmişe ait olan benliğimizin ürettiği ilüzyonların ve tahrifatların oluşturduğu arabuluculuğu feshedebilir mi? Yazının sonuç bölümü, başlangıçtaki sahte özgüveni acı verici ironik bir kıvrınma ile

* *Narrative Sources*. Anlatı Kaynağı. Bir olaya tanık olmuş veya benzeri olayları gözlemlemiş veya incelemiş kişiler tarafından kaleme alınmış olup ilk elden bilgiler sunan kronik, günlük, mektup, konuşma, şiir, menakıbnâme veya otobiyografi vb. birincil kaynaklara verilen isim (çev. notu).

⁶⁵ Bk., Arsenio Frugoni, *Arnaldo da Brescia nelle fonti del secolo XII*, 1954; Torino, 1989; Carlo Ginzburg, "Proofs and Possibilities: In the Margins of Natalie Zemon Davis", *The Return of Martin Guerre*, trans. Anthony Guleratne, *Yearbook of Comparative and General Literature*, 37 (1988), ss. 114-127.

⁶⁶ Bk., Italo Calvino, "Ricordo di una battaglia", *La Strada di San Giovanni*, Milan, 1990, ss. 75-85, bundan sonra "R" şeklinde kısaltılacaktır. Hikaye ilk kez, bağımsızlığın yıldönümü olan 25 Nisan 1974'te ve Milona'da günlük olarak çıkan *Carriere della Sera* gazetesinde basıldı. Isnenghi'nin Einaudi edisyonunun baskısı 16 Şubat 1974'te tamamlandı.

** İtalya'da 1944'de yani II. Dünya Savaşı esnasında kurulan İtalyan Partizan Cumhuriyetleri'nin, İtalya'daki Nazi birliklerine ve İtalyan Faşist Devleti'ne karşı verdikleri mücadele (çev. notu).

tekrarlıyor: “Şu ana kadar yazdığım her şey, o sabah ile ilgili neredeyse hiçbir şey hatırlamadığımı anlamama hizmet ediyor.” (“R”, s. 85).

“Ricordo di una battaglia”nın (“Tezahür eden ve etmeyen her şeyin duygusu”) şeklindeki kapanış kelimeleri (“R”, s. 85), geçmiş ile ilişkimizin şüpheli olduğunun altını çiziyor. Hal böyle olunca, o “neredeyse hiçbir şey” ifadesi, geçmişin her şeye rağmen erişilemez olduğunu ima ediyor. Calvino’dan çok şey öğrenmiş biri olarak benim açımdan bu sonuç, Calvino’nun postmodernist bir yazar olarak elan sahip olduğu güncel imajı (yani kendisinin ileriki yıllarda edineceği imajı) yıkabilmem için, nesnel açıdan olduğu kadar öznel açıdan da önemlidir. “Ricordo di una battaglia”da şekillenen zahmetli ve acı verici otobiyografik yansımalar, bize Calvino’nun bugünlerde moda olan o şüpheli neşe tarafından oluşturulmuş çok farklı bir portresini sunuyor.

15. Hollandalı bir öğrenci olup tarih yazım teorisi üzerine çalışan Franklin Rudolf Ankersmit, *History and Theory* dergisinde kısa süre önce yayımladığı bir makalede, dikkati daha büyük birimlerden ziyade parçalar üzerinde yoğunlaştırma eğiliminin “postmodern tarih yazımı”nın en tipik ifadesi olduğunu öne sürdü.⁶⁷ Ankersmit, bu noktayı izah etmek için (aslında Namier’e ve belki de Tolstoy’a kadar giden) bitkisel bir metafor kullandı.⁶⁸ Ankersmit’e göre, geçmişteki tarihçiler bir ağacın gövdesiyle ve dallarıyla meşguldüler. Onların postmodernist halefleri ise yalnızca ağacın yapraklarıyla, yani yalıtılmış bir şekilde inceledikleri geçmişin parçalarıyla meşguller ve bu meşguliyeti de bireysel açıdan az ya da çok bir parçası oldukları daha geniş bir bağlamdan (yani dallardan ve gövdeden) bağımsız bir şekilde icra ediyorlar. Hayden White tarafından 1970’lerin başlarında formüle edilmiş septik kavramları onaylayan Ankersmit, parçalara yönelen bu değişikliğe olumlu bakıyor. Tarih yazımını sanatsal bir etkinlik ve bu etkinliğin birbirleriyle bağdaşmaz anlatılar üreten bir türü olarak tanımlayan Ankersmit’e göre bu değişiklik, tarih yazımının “temelde postmodernist özü”nü ortaya çıkaran antiesensiyalist veya antifonksiyonalist tutumu ifade ediyor (biçimsel çelişkiler ise Ankersmit’i ürkütmüyor). Yine Ankersmit’e göre, geçmişi bilme tutkusu modern toplumlarda

⁶⁷ Franklin Rudolf Ankersmit, “Historiography and Postmodernism”, *History and Theory*, 28, no. 2 (1989), s. 149; ayrıca bk., s. 143, 150. Perez Zagorin’s yorumu, “Historiography and Postmodernism: Reconsiderations”, *History and Theory*, 29, no. 3 (1990), ss. 263-274; Ankersmit’in cevabı; “Reply to Professor Zagorin”, *History and Theory*, vol. 29, no. 3, (1990), ss. 275-296. Bu makalede (Oakeshott, Goldstein ve Stanford gibi yapısalcı tarih yazımı teorisyenleri hakkında) yazılmış şu karakteristik ifadeyi okuyoruz: “tarihsel metnin tamamen kompleks bir göndergesi olan “geçmiş”in, tarihsel tartışmada oynayacağı bir rol yoktur. Tarihsel pratik açısından baktığımızda, bu atıf yapılan “geçmiş” epistemolojik açıdan faydasız bir kavramdır... Elimizdeki tek şey metinlerdir ve yalnızca metinleri metinlerle mukayese edebiliriz.” (s. 281).

⁶⁸ Toynbee, Namier’in bir keresinde kendisine şöyle dediğini anlatır: “Toynbee, ben tek tek yaprakları çalışıyorum, sen ise ağacı. Tarihçilerin geri kalanları ise dal kümelerini ve ikimizde onların yanıldığına inanıyoruz.” (Kracauer, *History: The Last Things before the Last*, s.110. Fakat aynı zamanda, Isaiah Berlin’in alıntı yaptığı Tolstoy’un günlüğündeki şu pasaja bk., “The Hedgehog and the Fox,” s. 30. Naimer’in, “tek tek yaprakları” (yani Avam Kamarası’nın üyelerini) araştırma programının vaktinden evvel ortaya çıkmış formülasyonu için bk., Lewis Bernstein Namier, “The Biography of Ordinary Men” (1928), *Skyscrapers and Other Essays*, London, 1931, ss. 44-53.

yerleşmiş durumdadır; fakat geçmişe ait malumat parçalarının manası şimdiki zamanın içinde aranmakta ve bu arama, mezkur manalara ait modellerin şu anda var olan diğer medeniyet biçimlerine nasıl uyarlanabileceği bağlamında yapılmaktadır. Ankersmit, bu tarih yazım eğiliminin örnekleri olarak iki Fransızca kitaptan (Emmanuel Le Roy Ladurie'e ait olan *Montaillou* ve Georges Duby'nin kaleme aldığı *Sunday of Bouvines*), bir Amerikan çalışmasından (Natalie Zemon Davis'in yazdığı *The Return of Martin Guerre*) ve henüz basılmamış olan (tarafımdan telif edilmiş *Microhistories* başlıklı) eserden söz ediyor.

Geçen on yıl boyunca Giovanni Levi ve ben, tarih yazımını herhangi bir bilişsel değerden mahrum ederek onu metinsel bir boyuta indirgeyen relativist tutumlara karşı çıktık (bu tutumlara Ankersmit'in heyecanlı bir şekilde benimsediği pozisyon da dahildir).⁶⁹ Bu polemikle benim bu sayfalarda Calvino'ya ve daha genel olarak 19. ve 20. yüzyıl romanına borcumu kabul etmem arasında aslında bir tenakuz bulunmuyor. Yetmişlerin sonlarında bir grup İtalyan mikro tarih öğrencisini bir araya getiren (ve Franco Venturi'nin ironik şekilde "katkı maddeli bir tarih" olarak isimlendirdiği) deneysel tutum, tarihsel araştırmanın ortaya çıktığı bütün aşamaların aslında verili olmayıp suni olduğuna ilişkin belirgin bir farkındalığa dayanıyordu. Bu farkındalık; araştırmanın konusunun ve öneminin tanımlanması, analiz edilen kategorilerin ayrıntılandırılması, ispat kriterleri ve sonuçların okuyucuya aktarılacağı üslup ve anlatı modelleri gibi konulara muhteviydi. Fakat giriştiğimiz araştırmanın doğasında bulunan yapıcı ve kritik bileşene ilişkin bu vurgu, 1980'lerde ve 1990'ların başlarında bu metoda yönelik Avrupa ve Amerikan tarih yazımında büyük oranda mevcut olan (ve isterseniz postmodernist diyebileceğiniz) septik imaların açıkça reddedilmesi ile birleşmişti. Bence İtalyan mikro tarih okulunun belirgin mizacı, bu bilişsel iddiada aranmalıdır.⁷⁰ Bu yıllar zarfındaki mesaimin, her ne kadar kesin şekilde makro tarihsel bir yaklaşım ile kaleme alınmış bir kitap (olan *Ecstasie*) tarafından kesin olarak massedilmiş olsa da, bu çift yönlü yolda ve en azından bu niyetle ilerlediğini eklemeliyim.

16. Pierro della Francesca, Galileo, 19. yüzyıl Piyementosu'ndaki bir dokumacılar topluluğu veya 16. yüzyıldaki bir Lingurya vadisi; rastgele seçilen bu örnekler, mikro tarih alanında yapılmış İtalyan araştırmalarının, önemi kabul edilmiş konuları yanı sıra, daha önceleri ihmal edilmiş veya lokal tarih gibi düşük düzeyli

⁶⁹ Levi için bk., "I pericoli del geertzismo", *Quaderni storici*, 58 (Apr. 1985), ss. 269-277; a.g.y., "On Microhistory", *New Perspectives on Historical Writing*, (ed.) Peter Burke, University Park, Pa., 1991, ss. 93-113. Ayrıca benim şu makalelerime bk., "Proofs and Possibilities: the Margins of Natalie Zemon Davis", *The Return of Martin Guerre*, trans. Anthony Guleratne, *Yearbook of Comparative and General Literature*, 37 (1988), ss. 114-127; "Veranschaulichung und Zitat: Die Wahrheit der Geschichte", *Der Historiker als Menschenfresser: Über den Beruf des Geschichtsschreibers*, Berlin, 1990, ss. 85-102; "The Inquisitor as Anthropologist", *Clues, Myths, and the Historical Method*, ss. 156-164; "Just One Witness", *Probing the Limits of Representation*, ss. 82-96; ve "Checking the Evidence: The Judge and the Historian", *Critical Inquiry*, 18 (Autumn 1991), ss. 79-92.

⁷⁰ Burke, "yeni tarih" in kültürel relativizmini vurgular, "Overture: The New History, Its Past and Its Future", *New Perspectives on Historical Writing*, ss. 3-4.

alanlara havale edilmiş temaları da nazarı itibara aldığını göstermektedir.⁷¹ Tüm bu araştırmaların programatik açıdan ortak noktası, bağlam üzerindeki ısrarıdır ve bu ısrar, Ankersmit'in savunduğu parçalı olanı izole bir şekilde tefekkür etmeye yönelik olan tutumun da tam tersini yansıtmaktadır. Fakat araştırma konusu olarak Galileo'nun seçilmesi herhangi bir ön gerekçeyi icap ettirmezken, biz kendimize kaçınılmaz surette şunu sorarız: araştırma için niçin tam olarak o dokumacılar topluluğu ve niçin tam olarak o Lingurya vadisi seçilmiştir? Bu örneklerde, açık veya örtülü bir şekilde, mukayeseli bir boyuta atıf yapılması kaçınılmazdır. Franoca Ramella (*Terra e telai* [1984]) ve Osvaldo Raggio (*Faide e parentele* [1990]), kaleme aldıkları eserlerde Vai di Mosso ve Fontanabuona'nın derinlemesine incelenmesinin, bizi protoendüstri ve modern devletin doğuşu gibi problemlere farklı bir gözle bakmaya zorlayacağını göstermişlerdir. Fakat bu araştırmaların ortaya koyduğu sonuçların zenginliğinin farkına varmak bizim açımızdan yine de yeterli değildir. Gördüğümüz üzere, bir konu (Gonzalez'in yaptığı üzere) tipik olduğu için de tercih edilebilir veya (Braudel'in *değişken olgular*'ına uygun bir şekilde) mükerrer olduğu ve buna istinaden diziselleştirilebildiği için de seçilebilir. İtalyan mikro tarih okulu mukayese problemini, karşılaştırılabilir olanın değil, çelişkili olanın aracılığıyla ve hem farklı hem bir anlamda da karşıt olan bir yaklaşımla ele almıştır. Bu okul her şeyden evvel, Edoardo Grendi'nin haklı olarak dile getirdiği "istisnai normal" şeklindeki meşhur nüktesine uygun olarak, en olmayacak türden belgelerin içerik açısından, mebzul miktarda bulunan ve aynı içeriğe sahip olan belgelere kıyasla muhtemelen daha zengin olduğunu varsayar.⁷² İkinci olarak bu yaklaşım Giovanni Levi'nin "*Eeredita immateriale*'de, Simona Cerutti'nin de *La Ville et les metiers*'de başardığı üzere, herhangi bir sosyal yapının hem karşılıklı etkileşimlerin ve çok sayıda bireysel stratejinin bir sonucu olduğunu hem ancak yakından gözlemlenmesi durumunda yeniden teşkil edilebilen bir "doku" olduğunu ortaya koymaktadır.⁷³ Bu mikroskopik boyut ile daha geniş olan bağlamsal boyut arasındaki ilişkinin her

⁷¹ Bk., sırasıyla, Ginzburg, *Indaginisu Piero: Il Battesimo, il ciclo di Arezzo, la Flagellazione*, Turin, 1981, trans. Martin Ryle, Kate Soper, şu başlık altında: *The Enigma of Piero della Francesca: The Baptism, the Arezzo Cycle, the Flagellation*, London, 1985; Pietro Redondi, *Galileo eretico*, Turin, 1983, trans. Rosenthal, şu başlık altında: *Galileo Heretic*, Princeton, N.J., 1987; Franco Ramella, *Terra e telai: Sistemi diparentela e manifattura nel Biellese dell' Ottocento*, Turin, 1984; Osvaldo Raggio, *Faide e parentele: Lo stato genovese visto dalla Fontanabuona*, Turin, 1990. Alberto M. Banti, "Storie e microstorie: L'Histoire sociale contemporaine en Italie [1972-1989]", trans. Susanna Magri, *Geneses*, 3 (Mar. 1991), ss. 134-147. Banti özellikle s. 145'de, İtalyan mikro tarihindeki, sırasıyla, sosyal yapının analizine ve kültürel çıkarımlara odaklanan iki eğiliminin varlığını vurgular. Banti, (gerçek ve bahsedilen iki paradigmadan ilki olan) mikro tarihsel paradigmanın büyük başarısızlığının sorumluluğunun bir kısmını benim "Clues" başlıklı makaleme hamlediyor.

⁷² Grendi, "Micro-analisi e storia sociale", s. 512.

⁷³ Levi'nin kitabının altbaşlığı *17. Yüzyıl Piyementosu'nda bir şeytan kovucunun odası*'dir. Bk., Simona Cerutti, *La Ville et les métiers: Naissance d'un langage corporatif (Turin, 17'-18' siècles)*, Turin, 1992. Bu incelemenin bazı entelektüel ve siyasi çıkarımları, Vittorio Foa ve Pietro Marcenaro'nun beraber kaleme aldıkları eserin paralel şekilde okunmasıyla açıklığa kavuşturulabilir, *Riprendere tempo: Un dialogo conpostilla*, Turin, 1982. Foa ile Marcenaro arasındaki diyalogu içeren bu eser mikro tarih serisinden de basılmıştır. Bu iki yazar, Edward Muir'in, *Microhistory and the Lost Peoples of Europe*'in önsözünde söylediğinin aksine, tarihçi değillerdir, *Microhistory and the Lost Peoples of Europe*, (eds.) Edward Muir, Guido Ruggiero, Baltimore, 1991, s. xxii, dipnot 7. Foa, siyasetçi ve sendikacı olmasına rağmen, bir tarih kitabının da yazarıdır, *La Gerusalemme rimandata: Domande di oggi agli Inglesi del primo Novecento*, Turin, 1985. Marcenaro da, bir süre işçi olarak çalıştıktan sonra, şimdi yine bir sendikacıdır.

iki durumda da anlatının organize edici prensibine dönüşmesi önemlidir (her ne kadar mikroskobik boyut ile bağlamsal boyut birbirlerinden farklı olsa da).⁷⁴ Kracauer'ın zaten öngörmüş olduğu üzere, mikroskopik bir alanda elde edilen sonuçlar, makroskopik bir alana otomatikman transfer edilemezler (ya da bunun tam tersi yapılamaz). Etkilerini daha yeni algılamaya başladığımız bu heterojenlik, mikro tarihin hem en büyük açmazını hem en büyük potansiyel kazanımını teşkil etmektedir.⁷⁵

17. Giovanin Levi son zamanlarda mikro tarihten söz ederken şu sonuca varmıştı:

**Resim 2 - Umberto Boccioni, *The Street Enters into the House*, 1911
(Kunstmuseum Hannover mit Sammlung Sprengel, Hannover)**

⁷⁴ Muayese ediniz, Revel, "L'Histoire au ras du sol", s. xxxii, ve a.g.y., "Micro-analyse et reconstitution du social", ss. 34-35.

⁷⁵ Martin Jay, Kracauer'den yaptığı alıntıda bu zorluğun altını çizmişti, "Of Plots, Witnesses, and Judgments", (ed.) Saul Friedländer, *the Limits of Representation*, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1992, s. 103. Gwyn Prins ise, "tarihçilerin açıklayıcı teorilerinin itici güçlerinin bulunacağı yerin orası olmadığını" gözlemleyerek, "küçük ölçek"i bir tuzak olarak tanımladı, "Oral History", *New Perspectives on Historical Writing*, s. 134.

“Bu bir otoportredir, bir grup portresi değil.”⁷⁶ Ben de aynı şeyi yapmayı önermişim, ama başaramadım. Hem ait olduğum grubun sınırları hem kendi benliğimin sınırları, bana makabline şamil değişken ve belirsiz gibi görünüyordu. Bilmediğim için hiç okumadığım kitapların, varlığından bile haberdar olmadığım olayların ve kişilerin, benim için ne kadar önemli olduğunu şaşkınlıkla fark ettim. Eğer bu makale bir otoportreyse, o zaman bu otoportrenin modelini Boccioni’nin, sokakların evlere ve manzaraların insan yüzlerine açıldığı, zahirin batını istila ettiği ve “benlik”in de gözenekli bir yapıya sahip olduğu resimleri teşkil etmektedir.

**Resim 3 - Umberto Boccioni, *Simultaneous Visions*, 1911
(Van der Heydl-Museum, Wuppertal)**

Kaynaklar

Aboites, Luis, *La revolution mexicana en Espita, 1910-1940: Microhistoria de la formation del Estado de la revolution*, Tlalpan, 1982.

Ankersmit, Franklin Rudolf, “Historiography and Postmodernism”, *History and Theory*, 28, no. 2 (1989), s. 137-153.

⁷⁶ Levi, “On Microhistory”, s. 111. Grendi’den başlayarak, bu girişimde yer alan diğer araştırmacıların versiyonlarına sahip olmak faydalı olacaktır.

- _____. "Reply to Professor Zagorin", *History and Theory*, vol. 29, no: 3, (1990), ss. 275-296.
- Aries, Philippe, "L'Histoire des mentalites", (eds.) Le Goff, Jacques, Roger Chartier, Jacques Revel, *La Nouvelle Histoire*, Paris 1978.
- Aries, Philippe, Michel Winock, *Un Historien du dimanche*, Paris, 1980.
- Backus, Joseph M., "Interview: George R. Stewart on Names of His Characters", *Names* 9, Mar. 1961, ss. 53-57.
- Banti, Alberto M., "Storie e microstorie: L'histoire sociale contemporaine en Italie [1972- 1989]", trans. Susanna Magri, *Geneses*, 3 (Mar. 1991), ss. 134-147.
- Battaglia, Salvatore, (ed.) *Grande dizionario della lingua italiana*, 10 vols., Turin, 1951-1978.
- Beeler, Madison S., "George R. Stewart, Toponymist", *Names* 24, June 1976, ss. 77-85.
- Benesch, Otto, *Der Mater Albrecht Altdorfer*, Vienna, 1939.
- Berlin, Isaiah, "The Hedgehog and the Fox: An Essay on Tolstoy's View of History", *Russian Thinkers*, (eds.) Henry Hardy, Aileen Kelly, London, 1978, ss. 22-81.
- Bodei, Remo, "Introduction", Theodor W. Adorno, *Ilgergo dell'autenticita [Jargon der Eigenlichkeit: Zurdeutschen Ideologic]*, Turin, 1989.
- Boyer, Paul, *Chez Tolstoi: Entretiens a lasnaia Poliana*, Paris, 1950.
- Braudel, Fernand, "Histoire et sociologie", *Traite de sociologie*, (ed.) Georges Gurvitch, 2 vols., Paris, 1958-1960.
- _____. "Histoire et sociologie", *Ecrits sur l'histoire*, Paris, 1969, ss. 97-122.
- _____. "History and Sociology", terc. Sarah Matthews, *On History*, Chicago, 1980.
- _____. *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II*, trans. Sian Reynolds, New York, 1972.
- _____. *Le Mediterranee it le monde mediterraneen d t'epoque de Philippe II*, Paris, 1949.
- Burke, Peter, "Overture: The New History, Its Past and Its Future", *New Perspectives on Historical Writing*, ss. 1-23.
- Caldwell, John, *George R. Stewart*, Boise, Idaho, 1981.
- Calvino, Italo, *-I libri degli altri: Lettere, 1947-1981*, (ed.) Giovanni Tesio, Turin, 1991.
- _____. *Il barone rampante*, Milan, 1985.
- _____. "Piccola guida alia *Piccola cosmogonia*", şu çevirinin içinde, Queneau, *Piccola cosmogonia portatile*, trans. Sergio Solmi, Turin, 1982.

- _____. "Ricordo di una battaglia," *La Strada di San Giovanni*, Milan, 1990, ss. 75-85.
- _____. *Segni, cifre e lettere e altri saggi*, Turin, 1981.
- Carena, Carlo, *Colloquio con Giulio Einaudi*, Rome, 1991.
- Cases, Cesare, *Opere*, 3 cilt, Turin 1987-1990.
- Cerutti, Simona, *La Ville et les métiers: Naissance d'un langage corporatif (Turin, 17'-18' siècles)*, Turin, 1992.
- Cesari, Severino, *Colloquio con Giulio Einaudi*, Rome, 1991.
- Charachidze, George, "Ce que j'avais voulu appeler, par jeu, "microhistoire" ", *La Memoire indo-europeenne du Causase*, Paris, 1987.
- Chartier, Roger, "Intellectual History or Sociocultural History? The French Trajectories", (eds.) Dominick LaCapra, Steven L. Kaplan, *Modern European Intellectual History Reappraisals and New Perspectives*, Ithaca, N.Y., 1982, ss. 13-46.
- Chaunu, Pierre, -"Le Fils de la morte", *Essais d'ego-histoire*, (ed.) Pierre Nora, Paris, 1987.
- _____. "Un Nouveau Champ pour l'histoire serielle: Le Quantitatif au troisieme niveau", *Methodologie de l'histoire et des sciences humaines*, vol. 2 of *Melanges en l'honneur de Fernand Braudel*, Toulouse, 1973, ss.105-125.
- Chiaromonte, Nicola, *Credere o non credere*, Milan, 1971.
- Cobb, Richard, *Raymond Queneau*, Oxford, 1976.
- _____. *A Sense of Place*, London, 1975.
- Croce, Benedetto, *History: Its Theory and Practice*, trans. Douglas Ainslie, 1915; New York, 1960.
- Duby, Georges, *Le Dimanche de Bouvines, 27 juillet 1214*, 1973; Paris, 1985.
- Eley, Geoff, "Labor History, Social History, *Alltagsgeschichte*: Experience, Culture, and the Politics of the Everyday-A New Direction for German Social History?", *Journal of Modern History* 61 (June 1989), ss. 297-343.
- Fellini, Frederico, *Comments on Film*, trans. Joseph Henry, (ed.) Giovanni Grazzini, 1983, Fresno, California, 1988.
- Foa, Vittorio, *La Gerusalemme rimandata: Domande di oggi agli Inglesi del primo Novecento*, Turin, 1985.
- Foa, Vittorio, Pietro Marcenaro, *Riprendere tempo: Un dialogo con postilla*, Turin, 1982.
- Frugoni, Arsenio, *Arnaldo da Brescia nelle fonti del secolo XII*, 1954; Torino, 1989.
- Furet, François, Jacques Le Goff, "Histoire et ethnologic", *Methodologie de l'histoire et des sciences humaines*, vol. 2 of *Melanges en l'honneur de Fernand Braudel*, Toulouse, 1973, ss. 227-243.

- Garin, Eugenio "Serra e Croce", *Scritti in onor.r di Renato Serra: Per it cinquantenario della morte*, Florence, 1974, ss. 73-92.
- Ginzburg, Carlo, "Checking the Evidence: The Judge and the Historian", *Critical Inquiry*, 18 (Autumn 1991), ss. 79-92.
- _____. "L'Autre moyen age de Jacques Le Goff", trans. Jacques Revel, review of *Pour un autre moyen age*, by Le Goff, *Critique*, no. 395 (Apr. 1980), ss. 345-354.
- _____. *Clues, Myths, and the Historical Method*, trans. John Tedeschi, Anne C. Tedeschi, Baltimore, 1989.
- _____. "Clues: Roots of an Evidential Paradigm", Carlo Ginzburg, *Clues, Myths, and the Historical Method*, trans. John Tedeschi, Anne C. Tedeschi, Baltimore, 1989, ss. 96-125.
- _____. "Di tutti i doni che porto a Kaisare ... Leggere il film scrivere la storia", *Storie e storia*, 5 (1983), ss. 5-17.
- _____. *Ecstasies: Deciphering the Witches' Sabbath*, trans. Raymond Rosenthal, 1989; New York, 1991.
- _____. *Indaginisu Piero: Il Battesimo, il ciclo di Arezzo, la Flagellazione*, Turin, 1981, trans. Martin Ryle, Kate Soper, şu başlık altında: *The Enigma of Piero della Francesca: The Baptism, the Arezzo Cycle, the Flagellation*, London, 1985.
- _____. "The Inquisitor as Anthropologist", Carlo Ginzburg, *Clues, Myths, and the Historical Method*, ss. 156-164.
- _____. "Just One Witness", *Probing the Limits of Representation: Nazism and the "Final Solution"*, (ed.) Saul Friedlander, Cambridge, Mass., 1992, ss. 82-96.
- _____. *The Night Battles: Witchcraft and Agrarian Cults in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, trans. John Tedeschi, Anne Tedeschi, 1966; Baltimore, 1983.
- _____. "Proofs and Possibilities: In the Margins of Natalie Zemon Davis", *The Return of Martin Guerre*, trans. Anthony Guneratne, *Yearbook of Comparative and General Literature*, 37 (1988), ss. 114-127.
- _____. *Spurensicherungen: Über verborgene Geschichte, Kunst und soziales Geddchtnis*, trans. Karl Friedrich Hauber, Berlin, 1983.
- _____. "Veranschaulichung und Zitat: Die Wahrheit der Geschichte", *Der Historiker als Menschenfresser: Über den Beruf des Geschichtsschreibers*, Berlin, 1990, ss. 85-102.
- Le Goff, Jacques, "L'Appetit de l'histoire", *Essais d'ego-histoire*, (ed.) Pierre Nora, Paris, 1987.
- _____. "Les Mentalités: Une Histoire ambiguë", *Faire de l'histoire*, (eds.) Jacques Le Goff, Pierre Nora, 3 cilt, Paris, 1974, c. 3, ss. 76-94.

- Le Goff, Jacques, Roger Chartier, Jacques Revel, (eds.) *La Nouvelle Histoire*, Paris 1978.
- Gonzalez, Luis, -"El arte de la microhistoria", *Invitation a la microhistoria*, Mexico City, 1973, ss. 8-53.
- _____. *Les Barrieres de la solitude: Histoire universelle de San Jose de Gracia, village mexicain*, trans Anny Meyer, Paris 1977.
- _____. "De la multiple utilizacion de la historia", *Historia Ipava quel*, (ed.) Carlos Pereyra, 1980; Mexico, 1990, ss. 55-74.
- _____. *Pueblo en vilo: Microhistoria de San Jose de Gracia*, Guanajuato, Mexico, 1968.
- _____. "Teoria de la microhistoria", *Nueva invitation a la microhistoria*, Mexico City, 1982, ss. 31-46.
- Grendi, Edoardo, -"Micro-analisi e storia sociale", *Quademi storici* 35 (Aug. 1977), ss. 500-520.
- _____. "Lo storico e la didattica incosciente (Replica a una discussione)", *Quademi storici* 46 (Apr. 1981), ss. 338-346.
- _____. "Histoire et sciences sociales: Un Tournant critique?", *Annales: Economies, societies, civilisations*, 43 (Mar.-Apr. 1988), ss. 291-293.
- Jay, Mardin, "Adorno and Kracauer: Notes on a Troubled Friendship," *Salmagundi*, no. 40 (Winter 1978), ss. 42-66.
- _____. "The Extraterritorial Life of Siegfried Kracauer", *Salmagundi*, nos. 31-32 [Fall 1975-Winter 1976], ss. 49-106.
- _____. *Marxism and Totality: The Adventures of a Concept from Lukacs to Habermas*, Berkeley, 1984.
- _____. "Of Plots, Witnesses, and Judgments", (ed.) Saul Friedländer, *the Limits of Representation*, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1992, ss. 97-107
- Kantorowicz, Ernst, *The Fundamental Issue: Documents and Marginal Notes on the University of California Loyalty Oath*, San Francisco, 1950.
- Kracauer, Siegfried, *History: The Last Things before the Last*, New York, 1969.
- Ladurie, Emmanuel Le Roy, -"The Historian and the Computer", *The Territory of the Historian*, Chicago, 1979.
- _____. "L'Historien et l'ordinateur", *Le Territoire de l'historien*, Paris, 1973, ss. 125-142.
- _____. *Montaillou: the Promised Land of Error*, trans. Barbara Bray, New York, 1978.
- Levi, Giovanna, "I pericoli del geertzismo", *Quademi storici*, 58 (Apr. 1985), ss. 269-277.

- _____. *Inheriting Power: The Story of an Exorcist*, trans. Lydia G. Cochrane, Chicago, 1988.
- _____. "On Microhistory", *New Perspectives on Historical Writing*, (ed.) Peter Burke, University Park, Pa., 1991, ss. 93-113.
- _____. "Il piccolo, il grande, il piccolo: Intervista a Giovanni Levi", *Meridiana*, 229, Sept. 1990, ss. 211-234.
- Levi, Primo, *-L'altrui mestiere*, Turin, 1985.
- _____. *Other People's Trades*, trans. Raymond Rosenthal, New York, 1989.
- _____. *The Periodic Table*, trans. Raymond Rosenthal, 1975; New York, 1984.
- Lüdtke, Alf, (ed.) *Alltagsgeschichte: Zur Rekonstruktion historischer Erfahrungen und Lebensweisen*, Frankfurt am Main, 1989.
- Merzario, Raul, *Il paese stretto: Strategic matrimoniali nella diocesi di Como secoli XVI-XVIII*, Turin, 1981.
- Muir, Edward, Guido Ruggiero (eds.), *Microhistory and the Lost Peoples of Europe*, Baltimore, 1991.
- Namier, Lewis Bernstein, "The Biography of Ordinary Men" (1928), *Skyscrapers and Other Essays* (London, 1931), ss. 44-53.
- Perrot, Michelle, "Fait divers et histoire au XIX' siecle", *Annales*, 38, 4 (1993), ss. 911-919.
- Prins, Gwyn, "Oral History", (ed.) Peter Burke, *New Perspectives on Historical Writing*, University Park, Pa., 1991, ss. 120-156.
- Queneau, Raymond, *-Batons, chiffres et lettres*, 1950; Paris, 1965.
- _____. *Les Fleurs bleues*, Paris, 1965.
- _____. *Une Histoire modele*, 1942; Paris, 1966.
- _____. "Lectures pour un front", *Front national*, 5 Jan. 1945.
- _____. *Piccola cosmogonia portatile*, trans. Sergio Solmi, Turin, 1982.
- Raggio, Osvaldo, *Faide eparentele: Lo stato genovese visto dalla Fontanabuona*, Turin, 1990.
- Ramella, Franco, *Terra e telai: Sistemi diparentela e manifattura nel Biellese dell' Ottocento*, Turin, 1984.
- Rearick, Charles, *Beyond Enlightenment: Historians and folklore in Nineteenth-Century France*, Bloomington, Ind., 1974.
- Redondi, Pietro, *Galileo eretico*, Turin, 1983, trans. Rosenthal, şu başlık altında: *Galileo Heretic*, Princeton, N.J., 1987.
- Revel, Jacques, "-L'Histoire au ras du sol", Levi, *Le Pouvoir au village: Histoire d'un exorciste dans le Piemont du septieme siecle*, trans. Monique Aymard, Paris, 1989, ss. i-xxxiii.

- _____. "Micro-analyse et reconstitution du social", *Ministere de la recherche et de la technologic:Colloque "anthropologic contemporaine et anthropologic historique,"* no. 2, ss. 24-37.
- Romana, Ruggiero, "Un Modele pour l'histoire", *Raymond Queneau, (ed.) Andree Bergens, Paris, 1975.*
- Serra, Renato, *Epistolario di Renato Serra, (eds.) Luigi Ambrosini, Giuseppe De Robertis, Alfredo Grilli, Florence, 1934.*
- _____. "Partenza di un gruppo di soldati per la Libia", *Scritti letterari, morali e politici, (ed.) Mario Isnenghi, Turin, 1974, ss. 278-288.*
- Shklovskii, Viktor, *Materiali e leggi di Itrasformazione stilistica: Saggio su "Guerra e pace,"* trans. Monica Guerrini, Parma, 1978.
- Stewart, George R., *-American Place-Names, New York, 1970.*
- _____. *Man: An Autobiography, New York, 1946.*
- _____. *Names on the Land, 1945, New York, 1967.*
- _____. *Not So Rich as You Think, Boston, 1968.*
- _____. *Pickett's Charge: A Microhistory of the Final Attack at Gettysburg, July 3,1863, Boston, 1959.*
- _____. "The Regional Approach to Literature", *College English, 9 (Apr. 1948), ss. 370-375.*
- _____. *The Year of the Oath: The Fight for Academic Freedom at the University of California, 1952; Berkeley, 1971.*
- Stoianovich, Traian, *French Historical Method: The Annales Paradigm, Ithaca, New York, 1976.*
- Stone, Lawrence, "The Revival of Narrative: Reflections on a New Old History", *Past and Present, no. 85 (Nov. 1979), ss. 3-24.*
- Vovelle, Michel, "Histoire serielie ou 'case studies': Vrai ou faux dilemme en histoire des mentalites", *Histoire sociale, sensibilites collectives, et mentalites: Melanges Robert Mandrou, Paris, 1985, ss. 39-49.*
- Zagorin, Perez, "Historiography and Postmodernism: Reconsiderations", *History and Theory, 29, no. 3 (1990), ss. 263-274.*

Görseller

Wikiart: Visual Art Encyclopedia, "Umberto Boccioni," Erişim tarihi 22 Mayıs, 2023, <https://www.wikiart.org/en/umberto-boccioni/simultaneous-visions-1912>

Wikiart: Visual Art Encyclopedia, “Umberto Boccioni,” Erişim tarihi 22 Mayıs, 2023,
<https://www.wikiart.org/en/umberto-boccioni/the-street-enters-the-house-1911-1>

Wikimedia Commons , “Albrecht Altdorfer, The Battle of Alexander at Issus,” 22
Mayıs, 2023,
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Albrecht_Aldorfer,_The_Battle_of_Alexander_at_Issus.jpg